

DIGITALA FOLKMINNEN

En uppsats om enskild internetarkivering

Amanda Gunnarsson

Examensarbete (30 högskolepoäng) i arkivvetenskap för masterexamen inom
ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Ann-Sofie Klareld

År: 2024

Abstract

This thesis examines the preservation of social media user activity as *digitala folkminnen* (digital folk memories), using as a case the two Swedish platforms of LunarStorm and Bilddagboken (Dayviews), which were integral to the daily lives of young people in Sweden in the early 2000s. As these platforms face closure or data loss, there is a risk of losing users' contributions forever. While governmental archives prioritize preserving cultural heritage, there is a gap in legislation for privately owned platforms. This highlights the importance of initiatives like the Internet Archive for preserving static content but underscores the need for updated approaches to capture user activity. Through interviews and observations, the result shows that preservation efforts are influenced by technical, legal, ethical, and economic factors, as well as the personal commitment of users, companies, and institutions. Due to resource constraints, the primary responsibility for collecting and preserving content from these platforms falls on dedicated users and the companies themselves through initiatives like Facebook groups, revived sites and personal digital archiving.

Keywords

Arkiv, Information, internetarkivering, folkminnen, digitalisering, informations säkerhet, netnografi

Förord

Att ladda ned MSN-konversationer som lokala TXT-filer på fritiden. Att omvandla mejlkonversationer från Outlook till PDF för registrering i tjänsten. Fascinationen för digitalt sparande, både enskild och offentlig internetarkivering, har följt mig länge – kanske särskilt den som rör våra interaktioner, gemenskaper och i förlängningen minnen. Att vilja bevara, dokumentera och spara sitt liv är en läggning nog många arkivarier delar. I mitt fall har läggningen åtföljts av känslan att det mesta roligt redan hänt, med en iver att spara ned resterande roligt i realtid då jag visste att det snart kunde vara för sent. Född 1995 delade jag tidigt 00-talets fascination för Internet, men var för ung för att verkligen vara där som en ungdom jag inte ännu var. När ungdomen kom följdes den därmed av en nostalgi inför en tid som varit, medan den ännu skedde. När jag väl tilläts ha konto på LunarStorm var det snart dags att följa strömmen vidare till nästa populära plattform, Bilddagboken. Jag lärde mig att själva grundfundamenten för gemenskapsbyggandet snart ruckas på nytt, med nya plattformar dit vännerna drar. Internet var ännu fritt och föränderligt, på gott och ont.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	5
Bakgrund.....	6
Social medias framväxt – Virtuellt bygemenskap.....	6
LunarStorm och Bilddagboken	8
Nätnostalgi – Från gemenskap till minne	8
Syfte och frågeställningar	11
Begrepp, initiativ och tidigare forskning	12
Bakgrund till begreppen <i>community</i> och <i>folkminnen</i>	12
ABM-institutioners insamling	15
Ur internationell kontext.....	15
Ur svensk kontext	18
Företagens innehållshantering	19
Det digitala personarkivet	22
Från PIM till PDA	22
PDA ur långtidsperspektiv	23
Teori	26
Arkivvetenskapens fyra paradigmer	26
Minnesplats, minne och makt	27
Metod	29
Intervjuer.....	29
Arkivinstitutioner.....	29
Företagsperspektivet	30
Observationer	31
Etik.....	31
Resultat och analys	33
Arkivinstitutioners insamling.....	33
Institutet för språk och folkminnen.....	33
Sammanfattande analys	37
Internetstiftelsen	38
Sammanfattande analys	43
LunarStorm	45
Grundarens nostalgiinitiativ	45
Intervju med LunarStorms utvecklare 1999 – 2011.....	47
Stajlplejs Nostalgi.....	53
Sammanfattande analys	54
Bilddagboken	55
Observationer av plattformen	57
Intervju med Bilddagbokens chefsutvecklare 2008 – 2012	59
Sammanfattande analys	65
Facebookgruppen <i>Vi som var unga på 00-talet</i>	66
Sammanfattande analys	67
Diskussion och slutsats	68
Diskussion.....	68
Slutsats	71
Vidare forskning	71
Litteraturförteckning	73
Intervjuer och observationer	78

Inledning

Denna uppsats handlar om bevarandet av digitala folkminnen – den typ av folkminnen som skapas av användare på internetplattformar, i kontakten med andra användare. Dessa plattformar, idag ofta kallade sociala medier, byggs för människors möten online och avsätter potentiella arkivhandlingar i form av text, bilder, ljud, med mera som, om de bevaras, kommer att utgöra en del av det framtida kulturarvet och bidra till att människor i framtiden kan förstå mer om den tid då handlingarna skapades. Därför är det relevant att studeras just sådana sociala medieplattformar i denna uppsats utifrån ett arkivvetenskapligt perspektiv.

Svenska webbsidor som LunarStorm och Bilddagboken innebar att digitala mötesplatser blev en del av vardagen hos unga på 00-talet. När sådana sidor, som vuxit från smått till stort, läggs ned eller lider dataförlust kanske användarnas avtryck där försvinner för alltid. Information i myndigheters informationssystem följer arkivlagen (SFS 1990:792), arkivförordningen (SFS 1991:446) samt Riksarkivets föreskrifter (Riksarkivet, "Foreskrifter och regler"). Allmänna handlingar, inkluderat myndigheters aktivitet på sociala nätverk, behandlas som ett kulturarv som ska ordnas, arkiveras och bevaras. Men för det enskilda kulturarvet, det digitala kulturarvet på plattformar i privat regi, finns ännu ingen sådan tydlig lagstiftning. Det finns privata initiativ, som det internationella Internet Archive, som möjliggör att titta på bevarade hemsidor. Men materialet utgörs i hög grad av statistiskt sidoinnehåll. Användarnas aktivitet är inte i fokus.

Arkivinstitutioner som Institutet för språk och folkminnen, Isof, har ett statligt uppdrag att samla in, bevara och tillgängliggöra just folkminnen. Isof:s folkminnessamlingar uppges innehålla berättelser om människors liv och leverne i vardag och fest – från 1800-talets fiske- och bondesamhälle fram till dagens mångfaldssamhälle (Isof 2023). Eftersom Isof är en myndighet lyder inlämnade enskilda handlingar under rådande arkivlagstiftning. Om den information som skapas på sociala medier ses som digitala folkminnen, ges den samma prioritet som våra analoga sedvänjor? Kanske kompletteras befintliga arkivinstitutioner av privata initiativ för bevarande av digitalt kulturarv även i Sverige – exempelvis Internetstiftelsen med sitt Internetmuseum, vars huvuduppdrag är att utbilda om svensk internethistoria (Internetstiftelsen 2019). Kanske är det för sent för traditionell arkivering av just LunarStorm och Bilddagboken, sånär som på eventuella fragment företagen själva och de tidigare användarna valt att spara.

Bakgrund

Social medias framväxt – Virtuellt bygemenskap

I det gamla bondesamhället umgicks man rätt mycket, man hade stora familjer, man hade mycket kunskapsöverföring – människor emellan, generationer emellan. Sen kom industrialiseringen. Folk samlades i stora städer, som Stockholm, men i varsin liten lägenhet och umgicks inte längre. Sociala medier har gjort att vi på något sätt fått varandra tillbaka.

(Rickard Eriksson, *LunarStorms grundare, intervjuad av Internetstiftelsen 2015*).

Inhemska internetplattformar växte fram som nya mötesplatser på 1990 och 2000-talet – kanske främst för unga, som funnit ett tillhåll utan föräldrars insyn. På Internetstiftelsens digitala utställning *Sociala medier* beskrivs hur den första svenska digitala mötesplatsen KOM-systemet skapades redan 1978. Hundratals forskare och privatpersoner kunde koppla upp sig och skriva till varandra. Ett banbrytande internationellt socialt nätverk är The Well från 1985 – ett diskussionsforum aktivt än idag. Det skulle dröja 10 år innan en mötesplattform som vi känner dem skulle skapas i svensk kontext. 1995 lanserade Aftonbladet en chattfunktion, ett år efter uppstarten av hemsidan aftonbladet.se. Samma år lanserade också Expressen sin variant, det nedladdningsbara chattprogrammet Stingnet. Under andra halvan av 90-talet tillkom flera svenska diton: Stajlplejs, Hängelguiden, Dobedo-ön, Skunk och Vilda Webben. Fram till 2004 hann Flashback, Helgon, Second Life, Myspace och Hamsterpaj bli till (Internetstiftelsen 2014).

Då, vid 2004, hade Rickard Eriksson redan hunnit omstarta pionjärplattformen Stajlplejs under det nya namnet LunarStorm och vuxit sig störst av alla – ännu opåverkad av det nya sociala nätverket The Facebook som just fötts på andra sidan Atlanten. Samma år som The Facebook startades kom även Bilddagboken till världen; en inläggsbaserad fotodagbok att visa för vänner, skapad av de två linköpingsstudenterna Sebastian Björkelid och Joakim Grönvall (Internetstiftelsen, 2014). Efter ett fåtal år hade Bilddagboken ersatt LunarStorm som ledade social plattform för unga i Sverige. I en intervju med Björkelid och Grönvall, upplagd på Youtube från ett konto tillhörande tidningen *Veckans Affärer* (2007), uppges Bilddagboken ha nått till toppen på endast två år.

När dessa plattformar slog genom stort bland svenska ungdomar började internet och virtuella gemenskaper studerats i svensk kontext. Anna Croon och Per-Olof Ågren, båda lektorer i informatik vid Umeå universitet (1998), introducerade sina tankar om virtuellt bygemenskap på svenska. De delade in begreppet *virtuellt bygemenskap* i fyra kategorier. Den fjärde kategorin, *den tredje platsen*, är ett begrepp

hämtad ur sociologen Ray Oldenburgs (1989) definition av mötesplatser; den första platsen är hemmet, den andra arbetsplatsen och den tredje är

...offentliga platser där nätmedborgare kan mötas. Det är också ett av det demokratiska samhällets mest fundamentala inslag: den publika mötesplatsen. En plats att möta andra medborgare, att utbyta åsikter och erfarenheter. Den publika mötesplatsens moder var antikens agora och romarnas forum. Torget. Sedermera har det i det moderna samhället uppstått andra mötesplatser; kaféer, puben, kvarterskrogen, huvudgatan med flera.

(Croon & Ågren, 1998, s. 8).

Av citatet får begreppet betydelse och kontext; den tredje platsens gemenskap tycks uppstå naturligt i människans kultur oavsett tid och rum.

Croon & Ågrens definition av *virtuell gemenskap* går således att applicera på de nya kulturer som skulle växa fram i digitala mötesplattformar, vilket också Pia Södergård (2007) gjorde i sin doktorsavhandling *Virtuell gemenskap: Ett informationsvetenskapligt perspektiv på ungdomars cyberkultur*. Södergård undersökte ungdomars deltagande i virtuella gemenskaper i syfte att ta reda på vilken betydelse ett sådant engagemang har i deras vardagsliv ur ett informationsvetenskapligt perspektiv. I inledningen beskrevs hur digitala snabbmeddelanden blivit lika vardagligt för dåtidens unga som att skriva lappar eller tala i telefon för deras föräldrar; medan föräldrarna tog till sig ny teknik i en övergångsprocess, var de unga på 00-talet en del av den första generationen att växa upp med internet och dess nya kommunikationsmedel. Södergård liknade därefter virtuella gemenskaper vid platser för ungdomars fysiska möten, som ungdomsgården eller caféer. (Södergård 2007).

Även informatikdoktoranden Daniel Skog (2010) använde Croon & Ågrens definition i sin avhandling *Mjukvarumiljöer för gemenskap*, en etnografisk studie av hur mjukvarumiljöer ger förutsättningar till gemenskapsbyggande. Han belyste hur Croon & Ågren byggde sin teori på en av de allra tidigaste, mest etablerade definitionerna för virtuell gemenskap, nätgemenskap, som gjordes av Howard Rheingold i boken *The Virtual Community* från 1993: sociala sammanslutningar som uppstår på internet när människor engagerar sig i offentliga diskussioner och skapar personliga relationer över tid. Rheingold utformade teorin av sina erfarenheter från ovan nämnda plattformen The Well. Även denna byggde på Oldenburgs teori om den tredje platsen. (Skog 2010).

LunarStorm och Bilddagboken

I sina studier ville både Södergård och Skog finna unga informanter aktiva inom en virtuell gemenskap. Valet föll i båda avhandlingar på LunarStorm. Skog beskriver LunarStorm som Sveriges populäraste plattform. Under hela studiens utförande, 2003 till 2007, hade LunarStorm över en miljon medlemmar (Skog 2010). Södergård skrev att LunarStorm 2002 blev utnämnt av internettidsskriften Internetworld till Sveriges bästa webbsajt. 2003 var sidan Sveriges mest populära webbcommunity. Sidan nådde mer än 80 % av sin målgrupp unga personer i åldern 14–24 år (Södergård 2007). Rickard Eriksson skriver själv på sin hemsida Rickard.Eriksson.vip att LunarStorm var världens första sociala medium på webben, att sajten digitaliserade fler än 2 miljoner svenskar och tilldelades det prestigefyllda Det Stora Internetpriset för att ha påverkat unga människors digitala mognad (Eriksson). I sin diskussion liknar dessutom Skog LunarStorm vid Oldenburgs tredje plats – tack vare plattformens mjukvarumiljö, med profiler, gästbok bland andra funktioner, är sidan ett inbjudande socialt andra hem med återkommande gäster där ojämlikheter kan utjämnas (Skog 2010).

LunarStorm var störst vid 2002 och 2003 då Södergård och Skog påbörjade sina respektive studier, men vid publicerandet av desamma hade landskapet förändrats. Skog noterade att besöksantalet sjunkit under tiden efter att ha kulminerat år 2006. Samtidigt hade nya nätgemenskaper, Bilddagboken och Hamsterpaj, vuxit fram (Skog 2010). I youtubeklippet från 2007 framgår att Bilddagboken då var Sveriges snabbast växande sajt, med över 730 000 unika besökare i månaden. Som jag nämnde i inledningen skulle Bilddagboken bli den största plattformen bland unga bara ett par år efter LunarStorms storhet – och bara fem år efter Södergårds studiepublicering skrev Internetworld, samma tidning som utsett LunarStorm till Sveriges bästa webbsajt år 2002, om de svenska communitytjänsternas död.

I artikeln ”Så dödades de svenska communitysajterna” på Internetworld (2013) skriver redaktören Fredrik Wass om hur de tidigare dominerande sajterna LunarStorm, Bilddagboken med flera på ett fåtal år hade fått ge plats åt internationella Facebook. Flera av de tidiga sidorna lades därefter ned och försvann från Internet. (Wass 2013).

Nätnostalgi – Från gemenskap till minne

År 2013 var vi alltså mitt uppe i övergången från de svenskägda plattformarna till internationella giganten Facebook. I artikeln om plattformarnas död intervjuas Elza

Dunkel, fil. Doktor inom pedagogiskt arbete och forskare inom ungdomars internetanvändning. I sin forskning hade hon noterat ett spännande fenomen. Hon hade sett att yngre hunnit bli nostalgiska över sin ungdom innan den knappt tagit slut; den del av ungdomen som utspelat sig på svunna webbsidor. (Wass 2013).

Något år tidigare, 2012, påbörjas en studie som 11 år senare bevisar den ovan nämnda nätnostalgins existens hos användare av sociala medier i svensk kontext. Beata Jungselius, lektor i informatik vid Högskolan Väst, och Alexandra Weilenmann, professor i interaktionsdesign vid Göteborgs universitet (2023) presenterar resultatet i artikeln ”Keeping Memories Alive: A Decennial Study of Social Media Reminiscing, Memories, and Nostalgia”. I 36 intervjuer har författarna följt upp samma grupp informanter 2012, 2017 och 2022 för självbeskrivna upplevelser av att ha levt med sociala medier i över 10 års tid. Av resultatet kan författarna definiera begreppet *social media nostalgia*, social media-nostalgi, eller verbformen av detsamma *social media nostalgizing*, att nostalgisera över sociala medier. Nostalgin kan antingen beröra plattformar i sig, eller det innehåll som skapats av användare; att se och minnas tidigare aktivitet på en plattform och därigenom återuppleva känslor nostalgiskt. Att nostalgisera innebär att praktisera sin nostalgi, att aktivt söka minnen inom sociala medier för att uppnå nostalgisk upplevelse. Nostalgin över sociala medier fanns hos informanter redan i starten 2012, och har blivit än mer påtaglig när informanter åldrats. Plattformars uppbyggnad och funktioner spelar roll för vilka möjligheter till tillbakablick och nostalgiupplevelser som finns. Social media-sfären och plattformarna har fått fler lager med tiden – från ögonblicklig till tillbakablickande. (Jungselius & Weilenmann 2023).

Mötesplatser blir alltså till minnesplatser. Det gäller inte enbart för sociala medier. Södergård liknar ungdomarnas nya nätgemenskaper vid 50- och 60-talens barns gårdsgemenskaper (2007). Då, i mitten av 1900-talets stora industrialisering och urbanisering, var det allmogekulturens bygemenskap som till stor del blivit ett minne. Dunkel liknar nätnostalgin vid denna forna bygemenskap. Ungdomar minns olika användarnicks från äldre sociala medier, ungefär som att alla i socknen kände till namnet på byfånen (Wass 2013). Även inom sociologin, och för definitionen av gemenskap, känns detta igen. I sin avhandling hänvisar Skog till sociologen Preece (2001) som visar hur förklaringsmodeller för gemenskap traditionellt utgått från geografisk närhet. En småskalig bygemenskap ersattes av det mer individualistiska sammanhanget i den urbana stadsdelen eller bostadskvarteret, följt av nätgemenskapen (Skog, 2010). LunarStorm-grundaren, Eriksson, är inne på samma

spår, som det inledande citatet visar. Den gemenskap som gick förlorad när vi lämnade landsbygden för städer, har kanske återvunnits när sociala medier fört oss närmre varandra online (Internetstiftelsen 2014).

Det finns alltså en koppling mellan allmogesamhället och sociala medier – även om platser skiljer sig åt, formas där gemenskaper som med tiden förändras eller försvinner. Det var med anledning av allmogesamhällets försvinnande som folkminnesarkiven växte fram i början på 1900-talet. Om det berättar den svenske historikern och docenten i nordisk folkloristik, tillika avdelningschef vid Avdelningen för arkiv och forskning vid Isof, Fredrik Skott (2008) i sin avhandling *Folkets minnen*. Arkivens mål var att rädda en utdöende kultur. Få, om någon, ville dock återgå till det förflutna. Att dokumentera och lyfta fram delar av det förflutna kunde vara ett sätt att både bromsa och underlätta utvecklingstakten. Dokumentation av folkets liv och minnen var stundtals resultatet av en längtan efter en svunnen guldålder, en tid innan urbanisering och industrialism. Skott skriver att tidigare forskning visat att insamlingen präglades starkt av nostalgi; man ville bevara det som fanns kvar av det försvinnande allmogesamhället. Men Skotts undersökning visar att insamlingen lika mycket handlade om framtidstro och hopp om utveckling. (Skott 2008).

Än idag finns traditionsarkiv kvar, ännu med uppgiften att insamla forna gemenskaper. Huruvida den typ av urbaniserad gårdsgemenskap för unga på 1900-talet förekommer i Isof:s eller andra folklivssamlingar förtäljer inte Skotts avhandling – Det är fritt fram för den stora del av de som ännu lever och minns den gemenskapen att nostalgisera friskt idag i Facebook-grupper med titlar likt *Vi som var unga på 50- och 60-talet*. Föräldragenerationen har trätt in i den digitala sfären, och använder de sociala nätverken för att minnas gemenskapen från en offline-värld.

Det står även fritt för oss som var unga på 00-talet att göra så, men på Facebook kan jag blott hitta en sådan generell nostalgigrupp för oss som var unga på 00-talet. Kanske vistas denna generation hellre på Instagram, kanske har vi ännu inte behovet att förenas i vår nostalgi, eller så lever vi mitt i denna minnesplats, med helt andra villkor för bevarande och tillgängliggörande än tidigare. Frågan är befogad om hur vår generations folkminnen ska tas om hand.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är belysa aktivitet på sociala medie-plattformar som en typ av digitala folkminnen, och hur denna aktivitet kan insamlas, bevaras och tillgängliggöras. Det görs genom studium av två specifika, svenska sociala medier från 00-talet: LunarStorm och Bilddagboken. Uppsatsen ska ge ett svar på följande frågor:

1. Hur kan aktivitet på sociala medier som LunarStorm och Bilddagboken förstås som digitala folkminnen?
2. Vem utför arbetet med insamlande, bevarande och tillgängliggörande av just dessa plattformar?
3. Vad görs för att bevara aktivitet från plattformarna? Vad möjliggör och förhindrar arbetet nu och framåt?

För den andra och tredje frågeställningen görs en distinktion mellan myndighet/arkivinstitution, företag och användare. Skillnaden ligger i hur dessa aktörer bevarar material. Myndigheter/arkivinstitutioner har till uppgift att bevara, företagen tillhandahåller plattformarna, och användarna kanske både använder plattformar och bevarar materialet från dem. Valet föll på plattformarna LunarStorm och Bilddagboken av flera anledningar:

1. De var de dominerande digitala medierna bland svenska ungdomar på tidiga 2000-talet, och spelade därför en stor roll som plattform för folkminnesskapande i övergången från analogt till digitalt.
2. Efter att ha dominerat en tid genomgick båda plattformarna avgörande förändringar vid 2010-talets början – kontrasterande förändringar som kan påverka de arkiveringsmöjligheter som finns. Användarnas aktivitet minskade. LunarStorm lades ned och togs bort från nätet, medan Bilddagboken finns kvar än idag under nytt namn efter att ha blivit utsatt för både lyckade och misslyckade hackningsförsök. Det kan berätta något om utmaningarna med digitalt bevarande.
3. Jag har funnit avhandlingar, uppsatser och artiklar som beskriver arkivering av sociala medier som pågående fenomen på 2010-talet. Däremot har jag inte funnit särskilt många tillbakablickande studier som behandlar arkivering av 00-talets sociala medier.
4. Egna nostalgiska skäl. Jag själv använde bägge plattformar och minns när de började dala i popularitet. Vi som till viss del växte upp på internet blir också äldre, och liksom många i äldre generationer lär vi också tänka på ”hur det var förr”. Skillnaden för oss är att en stor del av ”förr” kommer ha utspelat sig på internet.

Begrepp, initiativ och tidigare forskning

Även om denna uppsats handlar mest om bevarande av LunarStorm och Bilddagboken, ges i detta avsnitt en genomgång av initiativ och tidigare forskning om arkivering av sociala medier i bredare kontext. LunarStorm och Bilddagboken figurerar sällan i studier specifikt ur arkivetenskapligt perspektiv; det närmsta är informationsvetenskapliga studier av plattformarna som samtida populära fenomen, som Södergårds (2007) eller Skogs (2010) avhandlingar.

I begreppet arkivering ingår insamlande, bevarande samt tillgängliggörande. Eller som Marianne Rostgaard och Greg Bak (2023) uttrycker det i *The Nordic Model of Digital Archiving*: I Norden är det välkänt att arkivering kan tjäna olika syften, såsom att säkerställa regeringens ansvarighet och öppenhet, bevara kollektiva minnen och historier men också personliga aspekter som identitet, minnen och familjehistoria. Digital arkivering innebär att utföra arkivaktiviteter och processer med hjälp av digitala teknologier (Rostgaard & Bak 2023). Således undersöks nedan vad som skrivits om arkivinstitutioners, sociala medie-företags, samt privatpersoners sätt att arkivera: hur de samla in, bevarar men också tillgängliggör material. Det behöver även göras en distinktion mellan sparandet av själva hemsidor, och aktiviteten på hemsidor. Nedan ges exempel på båda sätten att arkivera digitala gemenskaper som kan betraktas som folkminnen.

Innan genomgången ges en kortfattad bakgrund till begreppen *community* och *folkminnen*.

Bakgrund till begreppen *community* och *folkminnen*

Community, socialt nätverk, social media – många, inte helt synonyma, begrepp finns för att beskriva digitala mötesplattformar. Den digitala ordlistan *IT-ord*, som drivs av Computer Sweden och IDG (International Data Group Inc.), definierar det engelska, överordnade ordet *community* som en ”grupp med gemensamma intressen eller egenskaper” (2018). I Svenska Akademiens ordlista och Svensk Ordbok definieras *community* kortfattat som mötesplats på internet, belagt i den senare sedan 1998 (2015; 2021). Datatermgruppen, en numer inaktiv grupp ”språkvetare, datafolk och journalister” som ger rekommendationer om datatermer på svenska, ger även de en utförlig beskrivning av ordet – från dess allmänna, vardagliga

betydelse på engelska till IT-kopplingen som bevisligen fört in begreppet i svenska ordböcker:

Förutom att ordet används i sin vanliga mening även i datorsammanhang (*programming community*, *Java user community* etc.) har det också dykt upp i sammansättningen *virtual community*, som använts för de nätverksbaserade sociala grupperingar som bildas eller uppstår spontant när människor umgås elektroniskt. Ibland refererar *community* i stället till den plats eller det forum där en grupp möts; då används t.ex. termer som *webbforum* och *nätförening*.

(Svenska datatermgruppen, "Community").

Även hos *IT-ord* finns denna speciella definition. Efter den generella betydelsen nämnd ovan är de två högst listade underbegreppen till *community*

1. *web community*, *internet community*, *online community* – mötesplats på internet för personer med gemensamma intressen. Medlemmarna förväntas delta aktivt genom att lägga upp information om sig själva och delta i diskussioner. Används för utbyte av erfarenheter, diskussioner och för att knyta kontakter. Vanligtvis krävs medlemskap och inloggning ... – Den typiska communitymodellen har delvis trängts undan av sociala nätverk som Facebook. – Det finns ingen heltäckande svensk term för *community* i denna betydelse. Oftast används det engelska ordet (plural *communities*). Man kan också kalla det för *mötesplats*, *gemenskap* eller helt enkelt för *webbplats*.

2. se virtuell gemenskap;

(*IT-ord* 2019).

I ordlistan lyfts fram att den typiska communitymodellen delvis trängts undan av sociala nätverk som Facebook. *IT-ord* definierar *Sociala nätverk* som en typ av *social media* – ett nätverk man först måste bli medlem i, för att sedan kontakta andra medlemmar, lämpligen sådana som man redan känner och ber att få ha dem som kontakter eller vänner (2019). Definitionsskillnaden tycks alltså ligga i huruvida den digitala mötesplatsen uppmuntrar till att lära känna nya personer, att skapa en gemenskap mellan medlemmar. Även på Facebook skapas grupper som förenar människor, vilket visar att kategorierna inte är helt tydliga.

Via länken till begreppet *virtuell gemenskap* förstås att *virtuell gemenskap*, eller *nätgemenskap*, är en svensk ekvivalent till *virtual community*:

– grupp av människor som träffas genom internet. – De träffas inte ansikte mot ansikte. De kan använda internet för att utbyta åsikter, tips och värderingar, för att träffa folk, för politisk aktivism eller som en form av föreningsarbete. – Termen *virtuell gemenskap* myntades av Howard Rheingold i boken *The Virtual Community* (1993) ... Han framförde där tanken att datorn inte längre bara var ett verktyg för beräkningar och ordbehandling, utan också ett medium för mänsklig gemenskap.

(*IT-ord* 2019).

Virtual community är i sin tur synonymt med *community* eller *online community*. I denna definition utvecklas betydelsen att communityn förenar människor kring ett särskilt intresse eller syfte, exempelvis att möta gamla och nya vänner. I SAOL eller SO finner jag ingen träff på orden *social media*, *socialt nätverk* eller *virtuell gemenskap*. Det tyder på en väldig genomslagskraft just för ordet *community* – och att *community* med synonymer har en direkt koppling till begreppet *virtuell gemenskap* blir uppenbart. Men sällan pratar man väl på svenska om mötesplattformar som gemenskaper i sig, utan snarare där gemenskaper skapas.

Även *folkminnen* vill jag ge en definition. I mejlkorrespondens med Fredrik Skott¹ uttrycker han sig positiv till uppsatsens idé, men undrar om det svårdefinierade ”digitala folkminnen” verkligen är rätt begrepp. Skott föreslår ”digitala immateriella kulturarv” eller dylikt som bättre och lättare att koppla till nutida kulturarvsinstitutioner. Jag svarar att även jag funderat över begreppet, men kommit fram till att jag tycker att det är dels en slagkraftig titel, dels passar den in för den jämförelsen med allmogesamhället jag gör. Om begreppet folkminnen inte används just för det digitala kulturarvet ger ”Digitalt immateriella kulturarv” ett bra förtydligande av ”digitala folkminnen” att ha med.

I Svensk Ordbok finns *folkminne* belagt sedan 1834 med betydelsen ”bevarad yttring av folklig kultur vanligen äldre”. Att beskriva det som ”vanligen äldre” kan säga något om varför Skott avråder från att använda det. Det skiljer sig dock från vad Institutet för språk och folkminnen själva skriver om begreppet på sin hemsida. Där Isof:s arkivsamlingar och folkminnessamlingar finns, finns också en bakgrund till begreppet. Som jag skrev i inledningen definierar Isof innehållet i folkminnessamlingarna övergripande som

Vi har en av Sveriges största folkminnessamlingar. I arkiven finns resultatet av över hundra års arbete med att dokumentera folklig kultur: berättelser om människors liv och leverne i vardag och fest – från 1800-talets fiske- och bondesamhälle fram till dagens mångfaldssamhälle.

(Isof 2023).

En definition som visar att begreppet fortfarande är aktuellt för dagens kulturarv. Isof skriver att merparten av folkminnesarkivens innehåll tillkom under 1900-talets första hälft för att nedteckna människors seder, bruk och leverne från 1850-talet och

¹ Fredrik Skott, svensk historiker och docent i nordisk folkloristik, avdelningschef vid Avdelningen för arkiv och forskning (ISOF). E-postkonversation om folkminnesbegreppet och eventuellt deltagande i min uppsats, 23 februari 2024.

framåt, men de strävar idag efter att samla in material som speglar och representerar landets mångfald. Från länken *Expertområde: Folkminnen* nås ännu en sida där *folkminnen* definieras som ovan, samt som ”ett paraplybegrepp för folklig kultur”. I början av den inledande meningen ”Vi forskar och sprider kunskap om folkminnen och andra immateriella kulturarv...” görs en åtskillnad på folkminnen och andra materiella kulturarv, det alternativ som Skott föreslog. Men det sammantagna intrycket är att *folkminnen* används även för sparandet av nutidsaktuella företeelser.

ABM-institutioners insamling

Om man kunde spara allt privat, då tror jag att forskarna skulle bli jätteglada om 1000 år ... Men vi kan inte spara alla mejl, alla telefonsamtal, även om det går att göra. Alla världens telefonsamtal under en vecka är en petabyte ... Tekniskt går det, det har ju Snowden visat att det går att spara och komma åt väldigt mycket information. Frågan är om det är etiskt.

(Frans Lettenström, intervjuad av Jörgen Löwenfeldt i podden *Internetmuseum* 2017).

Citatet ovan ringar in den typ av problematik ABM-institutioner möter vid sparandet av sociala medier; även om innehållet är eftertraktat och tillgängligt finns tekniska, juridiska och hanteringsmässiga utmaningar i arkiveringen. Frans Lettenström var initiativtagare till att Kungliga bibliotekets samling av alla publicerade tidskrifter i Sverige även ska inkludera digitalt publicerade tidskrifter – ett exempel på en statligt ägd samling i gränslandet mellan bibliotek och arkiv, där en stor mängd digitala data finns sparad men i hög grad otillgänglig för allmänheten. Arkivinstitutioner, det vill säga institutioner med uppgift att samla in arkivmaterial, kan dock verka även i privat sektor. Nedan följer en presentation av både internationella och inhemska initiativ, även om möjligt urval ur svensk kontext är litet. Främst rör initiativen arkiv men även bibliotek och museum, där sociala medier betraktas som ett kulturarv värt att insamla, samt metoder för att göra det.

Ur internationell kontext

Liksom Lettenström lyfter Helen Hockx-Yu, då huvudansvarig för webarkivering hos British Library i London i artikeln ”Archiving Social Media in the Context of Non-print Legal Deposit” (2014) problemet att innehåll från sociala medier är oerhört eftertraktat av forskare samtidigt som arkivinstitutioner möter tekniska, juridiska och hanteringsmässiga utmaningar i dess arkivering. I *People’s perceptions on social media archiving by the National Library of Japan* ger biblioteksvetenskapsprofessorn Ryo Shiozaki (2022) generella exempel på aktuella juridiska och etiska dilemman som insamlade institutioner möter. *Copyright*, äganderätt, kan ibland lösas genom att fråga innehållsägare om lov. Rörande

Privacy, integritet, går många länder samman för att stärka dataskyddslagar för personuppgifter. Två betydande exempel inom Europa är EU:s bestämmelse om rätten att bli glömd, vilken användare kan hänvisa till för att få digitalt personinnehåll borttaget, och, Dataskyddsförordningen (GDPR)², i vilken artikel 89 ger begränsade undantag för behandling av personuppgifter för "arkiveringssyften i allmänhetens intresse" (Shiozaki 2022). Nedan följer en presentation av tekniska metoder.

Web-crawlers

Hockx-Yu lyfter tre metoder som minnesinstitutioner, arkiv och bibliotek, använder sig av för insamling – Den vanligaste metoden är att med hjälp av verktyg som kallas web-crawlers samla in relativt statiskt innehåll i HTML-format. Via en http-förfrågan kan sidan som den ser ut laddas ned, som en klickbar kopia.

Internet Archive är kanske det kändaste internationella initiativet som använder metoden. På sin hemsida beskriver de sig som ett icke-vinstdrivande, digitalt bibliotek. Internet Archive har sedan 1996 samlat in 835 miljarder webbsidor, bland andra digitala artefakter, som alla är tillgängliga för allmänheten genom funktionen Wayback Machine (Internet Archive, "About"). I artikeln "Social media data archives in an API-driven world" beskriver informationsforskarna Amelia Acker och Adam Kreisberg (2019) Wayback Machine som kanske det mest välkända och största nätarkivet, men att metoden endast tillåter insamling av delar av social media. Shiozaki beskriver hur Internet Archive kringgår juridiska och etiska komplikationer genom opt out-policy – de söker inte tillstånd, men tar bort innehåll på förfrågan (2022).

Metoden används även brett i Belgien. Som ett led i en forskningsstudie publicerades *Social media archiving in Belgium* av informationsforskarna Friedel Geeraert och Fien Messens (2022). Rapporten visar att 14 av 15 svarande inhemska arkiv och bibliotek arkiverar delar av främst Facebook, Twitter och Instagram med hjälp av web-crawlers. Särskilt viktiga händelser valdes ut, exempelvis kopplat till Covid19-pandemin.

² Alla verksamheter som hanterar personuppgifter, oavsett offentlig eller privat, måste följa EU-lagstiftade GDPR sedan 25 maj 2018 (gdpr-info.eu 2024). GDPR har till huvuduppgift att skydda enskildas rätt till personuppgiftsskydd. För verksamheter som hanterar personuppgifter ställs höga krav bland annat på den insamlades samtycke, att personuppgifter raderas när de inte längre behövs och enbart samlas in för specifika ändamål (integritetsskyddsmyndigheten.se 2024).

API-driven insamling

Plattformer innehåller alltmer dynamiskt innehåll, svårfångat med crawlers, och då är insamling via plattformars API en bättre metod. Det framhåller både Hockx-Yu (2014), och digitalarkivarien Sara Day Thomson (2016) i rapporten *Preserving social media* på uppdrag av the Digital Preservation Coalition (DPC), en organisation som främjar digitalt bevarande. Både Day Thomson och Hockx-Yu beskriver API-driven insamling som mer täckande, med underliggande data för en mer autentisk och fullständig insamling. Insamling via API kan alltså komplettera crawlers just för innehåll. API står för *Application Programming Interface*, och utgör ett gränssnitt mellan plattformen och användaren som styr de underliggande tekniska detaljer användaren kan se (2016). Det är som en bakdörr in som tillåter insamling av rådata i format som JSON och XML (Hockx-Yu 2014; Day Thomson: 2016). Enligt Acker och Kreisberg är API en nyckel till innehåll i denna algoritmernas tidsålder, dock ännu relativt utforskad av kulturminnesinstitutioner (2019).

Det är relativt vanligt att arkivinstitutioner anlitar en tredje part för insamling via API. Acker och Kreisberg ger exempel på två amerikanska API-insamlingsverktyg – det ena, Social Feed Manager, är utvecklat för arkivinstitutioner med långtidsbevarande i åtanke. Det andra, Social Science One, är ideellt utvecklat tillsammans med Facebook, akademiker och industripartners för att tillhandahålla tillgång till privata sociala mediedata för forskningsändamål. Plattformföretagen behåller kontrollen över sina data och skyddar användarnas personliga information. Initiativet sätter innehåll i korttidsperspektiv och ger företräde till industriella partnerskap. (Acker & Kreisberg 2019).

Sedan 2014 samlar UK National Archives in myndighetsrelaterat innehåll från Twitter och YouTube via API. Det sker i ett samarbete med Internet Memory Foundation, som tillhandahåller tredjepartswebbarkivering. Insamling av just Twitter och YouTube ansågs görbart för myndighetsaktivitet, till skillnad från Facebook eller Flickr, skrev National Archives på sin blogg i samband med tillkännagivandet. (National Archives 2014).

Samarbetsavtal mellan institution och plattform

En tredje metod är att upprätta samarbetsavtal mellan institution och publicerande plattform (Hockx-Yu 2014). Samarbetet mellan plattformen Twitter (idag X) och amerikanska Library of Congress (LoC) är ett exempel som både Day Thomson och Hockx-Yu framhåller (2016; 2014). LoC mottog hela Twitters publika samling

tweets, det vill säga inlägg, för bevarande. Twitter tillkännagav överlämnandet i ett blogginlägg, där Library of Congress beskrivs vara den äldsta federala kulturinstitutionen i landet och världens största bibliotek. Efter att LoC meddelat att Twitters innehåll var värdefullt att bevara skickades hela arkivet på 55 miljarder tweets, i ständigt ökande antal, till biblioteket i bevarande- och forskningssyften. Twitter uppgav också efter sex månader skulle inläggen tillgängliggöras för icke-kommersiella syften (Twitter, 2010).

2017 sker dock en uppdatering till överenskommelsen; på Library of Congress blogg skriver Gayle Osterberg att landskapet för sociala medier har förändrats sedan 2010, i takt med användningsvillkor, tjänsters villkor och funktionalitet. Integritetsfrågor har blivit alltmer aktuella. LoC tog beslutet att från 2018 endast arkivera Twitterinlägg selektivt, och att den rika katalogen av inlägg bakåt i tiden skulle förbli orörd (Osterberg 2017). Acker och Kreisberg konstaterar att LoC ännu inte slutfört projektet vilket belyser svårigheten i att samla, beskriva och tillgängliggöra denna typ av material (2019).

Sammanfattningsvis har insamlade initiativ fått ökade möjligheter att samla in dynamiskt innehåll men tillgängliggörandet begränsas. Personuppgifter har fått allt högre skydd. Hockx-Yu önskar att arkiv och bibliotek fortsätter utveckla metoder för insamling, samtidigt som uppgiften att samla in vårt digitala kulturarv är alltför stor att göras hos en enskild minnesinstitution. Crowd sourcing och open source-verktyg öppnar upp för att fler kan bidra, även enskilda användare som frivilligt deltar. (Hockx-Yu 2014).

Ur svensk kontext

Ur svensk kontext finns ABM-studenterna Lisa Carlberg och Stefan Eldevalls studie *SKA VI, KAN VI, FÅR VI? Sociala medier som röst och fenomen i svenska arkiv* från 2018. Uppsatsens syfte var att försöka ge en samlad bild av hur långt svenska arkivinstitutioner har kommit i värderingen, insamlingen och bevarandet av material från sociala medier. Uppsatsen ger alltså en lägesrapport om hur det generella arbetet ser ut – för ungefär sex år sedan. Carlberg och Eldevall beskrev hur diskussionen kring insamling och bevarande av sociala medier ännu var i ett tidigt skede, även om ämnet fått viss högre prioritet både inom offentlig och privat arkivsektor. För arkivering av sociala medier påpekade författarna att en svensk forskningskontext saknas. Från internationell litteratur om insamling av sociala medier drog författarna slutsatsen att samarbeten över discipliner och institutioner tycks vara önskvärt.

Studiens material bestod av kvalitativa intervjuer och en kvantitativ enkät. Intervjuerna genomfördes med tre informanter, anställda på en av arkivinstitutionerna KB (Kungliga biblioteket), NM (Nordiska museet) och GRA (Regionarkivet för Västra Götalandsregionen och Göteborg stad). Alla hade arbetsuppgifter kopplade till insamling och bevarande av sociala medier. NM hade genomfört ett antal utställningar på temat, och planerade fler om bilder i sociala medier. Informanten för GRA uppgav att de en gång i månaden samlar in innehåll från kommunens och regionens Facebooksidor. KB hade, och har, sin lagstadgade uppgift att samla in pliktexemplar av allt som publiceras i Sverige, inklusive webbsidor, även om sociala medier ofta inte prioriteras. Fullständighetsprincipen som rått sedan 1600-talet är inte applicerbar på dagens informationssamhälle. Generellt hos de tre erkändes social media-aktivitet som kulturarv, men personligt intresse och kunskap är avgörande för att insamlingen ska påbörjas.

Enkätundersökningen sändes ut till 54 arkiv i Sverige. En stor majoritet av de tillfrågade menade att sociala medier bör ta plats inom arkivsamlingar som en del av kulturarvet. Arbetet förhindras dock av resursbrist, brist på teknik och kompetens, samt att materialet är svårvärderat och bortprioriteras av ledningen. Författarna uppmuntrade till vidare forskning som belyser det då nya GDPR-direktivets påverkan på insamling. (Carlberg & Eldevall 2018).

Företagens innehållshantering

Företag som tillhandahåller sociala medie-plattformar har varierande relation till bevarande av plattformarna och dess innehåll; ibland finns ett engagemang att genom egna nostalgiprojekt och funktioner lyfta innehåll skapat på plattformen. De kan också lägga sparandet i användarnas händer, och erbjuda varierande möjligheter för användaren att spara ned innehåll. Ofta behandlas användaraktiviteten som företagets försumbara ägodel.

Det förstnämnda såg vi exempel på i tidigare avsnitt, när Twitter engagerade sig i donerandet av eget innehåll till en biblioteksinstitution. Andra exempel är hur sociala nätverksplattformar erbjuder olika typer av inbyggda minnesfunktioner. Detta exemplifierar Jeong Hyun Lee (2020) i sin fallstudie *Algorithmic Uses of Cybernetic Memory: Google Photos and a Genealogy of Algorithmically Generated "Memory"*. I tjänsten Google Photos, som inte enbart lagrar ett obegränsat antal bilder, görs ett urval av bilder som visas i en minnesfunktion. En algoritm presenterar dem med musik och design efter bilders upplevda stämning.

Lee beskriver hur liknande minnesfunktioner finns hos Facebook och Apple. Jungselius och Weilenmann (2023) studerar just Facebooks minnesfunktioner som sedan 2012 (Year in Review) och 2015 (Den här dagen) många väljer att ha påslagen för att påminnas om forna statusar, uppladdade foton med mera.

De två senare exemplen beskriver de brittiska doktoranderna Beatrice Cannelli och Marta Musso (2022) I sin studie *Social media as part of personal digital archives: exploring users' practices and service providers' policies regarding the preservation of digital memories*. I första hand analyserar de sociala media-användares strategier och attityder till digitala minnen som skapas på sociala medier. Studien presenteras under följande rubrik.

Cannelli och Musso har också läst användarvillkoren för de sociala medier som deltagarna i studien främst använder: Facebook, Instagram, Twitter, YouTube, MySpace och Flickr. Även om villkoren ofta förändras skedde ingen stor förändring under den aktuella tiden 2019-2020. Användarvillkoren berättar om företagens inställning till användardatan – många företag möjliggör nedladdning av delar av eller hela profilers innehåll, men har ingen tydlig plan för långtidsbevarande.

Flera tidigare incidenter av dataförlust hos tidigare plattformar tycks inte ha frammanat förändring i dagens företagsstrategier för långtidsbevarande. Författarna lyfter MySpace, en sida som lidit stor förlust av användardata genererad innan 2016. Inget av företagen erbjuder plan för långtidsbevarande av material genererat på de aktuella plattformarna. Facebook, Instagram, Youtube och MySpace erbjuder dock "legacy resources", alltså vad som händer med profilens innehåll när användaren går bort. På Facebook kräver inaktiva konton avslutande från användaren. Man kan också inaktivera sitt konto, och behålla allt innehåll osynligt för andra användare. Det är möjligt att begära avslut av kontot vid tillfälle av bortgång, eller att utse en kontakt som tar över ansvaret. Detsamma gäller för Instagram som också ägs av Facebook, nu Meta Platforms Inc; konton kan bevaras som minnessidor för avlidna personer. Alla plattformar förutom MySpace tillåter fullständig profilnedladdning. Twitter möjliggör nedladdning av hela konton i formaten HTML eller JSON, vilket inkluderar alltifrån tweets till följarelistor och privata meddelanden innehållande media i GIF-format. Flickr, Youtube samt Twitter raderar inaktiva konton – de två senare efter 6 månader. MySpace raderade troligen inte inaktiva konton.

Av användarvillkoren kan Cannelli och Musso dra slutsatsen att många plattformar styrs av en *business-related approach*, ett företagsdrivet förhållningssätt till långtidsbevarande. Användares innehåll ses som företagsägd, förverkningsbar data. Facebook, den mest tillåtande plattformen för bevarande, uppger att de lagrar användarens data tills det inte längre är nödvändigt att tillhandahålla sina tjänster och produkter, eller tills kontot raderas. Beslutet varierar beroende på datans natur, varför den sparas och processas, samt relevanta bevaringsbehov kopplat till lagstiftning eller drift. Denna inställning, menar författarna, går stick i stäv med många användares syn på sin användardata som virtuella ägodelar i ett eget personarkiv. Sociala medier erbjuder endast nedladdning av data, ofta ofullständig. Eftersom social media baseras på interaktion mellan användare kommer nedladdade profiler förmodligen alltid vara inkompleta – av integritetsskäl inkluderas inte alltid andra användares data. (Cannelli & Musso 2022).

Ett företagsdrivet förhållningssätt syns även för möjligheten att nyttja informationen via API (Acker & Kreisberg 2019). Vad som där finns, och vem som får tillgång, styrs av plattformarnas policys och användarvillkor. Eftersom plattformar skapas av privata företag utvecklas de med unika förutsättningar, och ger utmaningar för de som arbetar med bevarande. Facebook och Twitter lanserade själva nya API-drivna metoder för insamlande av sociala medie-data på 2010-talet. Men i dessa funktioner ges företräde till tredjepartsaktörer med kommersiellt här och nu-intresse. De aktörer som är intresserade ur långtidsperspektivet, arkiv exempelvis, har ofta ungefär samma villkor som användarna själva när det gäller API-tillgång. (Acker & Kreisberg 2019).

GDPR har en paragraf som särskilt berör företags datahantering: Paragraf 20 om dataportabilitet. Enligt den har användare rätt att begära ut sin publicerade data, exporterad i läsbart format även utanför plattformskontexten. Plattformens användarvillkor, som användaren godkänner, kan i slutändan ändå begränsa användarens möjlighet att använda datan utanför plattformen. (Acker & Kreisberg, 2019).

I båda artiklar dras slutsatsen att sociala medier behöver betraktas ur långtidsperspektivet, vad som händer med data bortom vad användare och tredjepartsaktörer gör med den här och nu, och att plattformar borde upplysa användare mer om de möjligheter som finns särskilt efter incidenter som den på MySpace (Cannelli & Musso, 2022; Acker & Kreisberg, 2019). Till dess läggs arbetet med långtidsbevarande i användarnas händer och styrs av egenintresse.

Det digitala personarkivet

Folket skulle skrivas in i historien. Dessutom skulle folket självt skriva sin historia.
(Skott, 2008, s. 192).

Ur slutsatsen från föregående rubrik om företagens sparande görs här avstamp i det som traditionellt kallas för PIM, *personal information management* – traditionellt, analogt personligt sparande. Som citatet berättar uppmuntrades även för hundra år sedan privatpersoner att dela med sig av sina samlingar till folkminnesarkiven. Folket självt skulle skriva sin historia, som ett led i demokratiseringen (Skott, 2008). Även utan syftet att donera samlingar bedriver nog de flesta av oss ett enskild sparande under livets gång. I sin inledning beskriver Cannelli och Musso hur de flesta förmodligen har en samling av handlingar någonstans, kartonger med VHS-band, vykort, fotoalbum med mera, som utgör ett slags personarkiv. Handlingarna har personligt värde, men också ett forskningsvärde för de som studerar historien. Webben, och de senaste årtiondena särskilt sociala medier, har dock förändrat villkoren för privat skapande, delande och sparande (2022).

Från PIM till PDA

Från PIM till PDA – Även digitalt personligt sparande är nu så pass etablerat att det namngivits internationellt med eget begrepp, *Personal Digital Archiving*. Om detta skrev den amerikanska biblioteksadministratören Melody Condrón (2019) i sin artikel ”Identifying Individual and Institutional Motivations in Personal Digital Archiving”. Condrón kunde skönja två delar: individen som vill fånga in sina egna eller andras digitala avtryck, och institutionen (arkiv, bibliotek eller museum) som vill spara det individen samlat in; dennes personliga arkiv. PDA rymmer format och avtryck som digitiserade fotografier, webbarkivering, social media-arkivering, personligt filunderhåll samt verktyg, att konvertera äldre format, samt röstinspelningar och SMS. Grundfrågorna är de samma oavsett digitalt eller analogt – vad som ska sparas, hur det ska göras, och hur filerna ska underhållas.

I sin artikel redogjorde Condrón för de sju kategorier av motivationer som finns för individens digitala sparande. I denna uppsats är särskilt tre motivationer betydelsefulla, de som rör makt över innehåll, kunskaper om sparande samt nostalgi: *self-definition; motivation from available tools of knowledge; self-interest, including practicality; connection with the past and future; sentimental motivation.*

Min översättning lyder: självdefiniering; motivation från tillgängliga verktyg av kunskap; egenintresse, inklusive praktiska; förbindelse med det förflutna och framtiden; sentimental motivation och given betydelse.

Självdefiniering innebär att vi styr hur vi uppfattas på nätet genom att välja vilken data som sparas. Motivation från tillgängliga kunskapsverktyg handlar om de fysiska och erfarenhetsmässiga förutsättningar för sparande som finns, baserat på fysisk möjlighet eller tidigare erfarenhet. Förbindelse med det förflutna och framtiden kopplas till personlig nostalgi och minnen. Sentimental motivation och given betydelse handlar om just att känna en sentimental koppling till digitala objekt. Användaren ger objekten betydelse. Institutioner kommer aldrig att ha samma motivation eller makt över innehållet som individen även om de kan lära av individens motivationer. Arkivarien eller bibliotekarien kan med sina yrkeskunskaper bli till hjälp, i individens individuella förutsättningar för sparande. (Condron, 2019).

PDA ur långtidsperspektiv

En stor del av personers PDA utgörs förmodligen av innehåll från sociala medier, varför vi nu återkommer till Cannelli och Mussos (2022) studie. Få har studerat sociala medier som en del av långtidsbevarande personarkiv, och därför undersöker författarna 2019 social media-användares strategier och attityder till digitala minnen. Deltagare var mestadels personer i åldersgruppen 25 – 34 från Europa och Nordamerika. 275 deltog i studien, varav 166 hade erfarenhet av arkivpraktik sen tidigare innebärande att studera eller arbeta professionellt med arkiv, alternativt ha stort intresse för historia och arkiv. De flesta deltagarna använde främst Facebook eller Instagram.

Vid det hypotetiska scenariot att plattformen stänger ned, uttryckte 231 deltagare att de hade velat spara ned fotografier, 94 deltagare hade velat spara ned privata meddelanden och 82 hade velat spara ned egna publicerade inlägg. De flesta, 124 personer, uppgav att de inte avsiktligt sparar kopior från sociala medier. Resultatet visade, förvånande, att inte fler med arkiverfarenhet ägnade sig åt sparande än övriga. En stor del, 74, uppgav att de generellt sparade personliga data externt om det rörde sig om innehåll skapad vid för personen speciella tillfällen. 46 sparade ibland kopior på dator eller hårddisk, 57 på mobiltelefon. Vissa hade en autosparfunktion påslagen, innebärande exempelvis att ett foto som laddas upp på Instagram automatiskt sparas i mobiltelefonens kamerarulle. 123 respektive 110 tog

skärmdump eller laddade ned särskilt intressant innehåll från Facebook och Instagram, medan 69 personer använde plattformarnas inbyggda funktioner för detta.

Deltagarna frågades också om strategier för långtidsbevarande. Vanliga strategier var att spara på hårddisk och i molntjänster, där 55 använde båda – användare har sitt innehåll utspritt. 26 använde social media som tjänst för arkivering i sig. 185 har försökt återfå försvunna bilder från sociala medier. De flesta hade lyckats återställa bilder 5–10 år tillbaka i tiden, men hade problem med äldre bilder, delvis på grund av plattformens möjligheter till sökbarhet. Vissa hade även förlorat bilder som de var taggade i, eftersom uppladdaren raderat sitt konto.

85 svarade att de försökt ladda ned hela sitt Facebook-konto, men endast 44 var fullt nöjda med resultatet. Problemen rörde sig främst om sökbarhet, att sidan kraschade vid nedladdning eftersom filen var för stor, att data saknades, att innehållet i zipfilen var oorganiserat eller att formateringen var märklig och innehållet oläsbart. Trots resultatet hade merparten av deltagarna ännu tilltro till Facebookfunktionen. 35 svarade att de någon gång förlorat viktiga digitala data på sociala medier på grund av problem att logga in, att andra raderat innehåll, att tillhandahållarna av tjänster förändrar gränssnittet, glitches³, eller att kontot blivit hackat. Många nämner att de förlorat innehåll från utdaterade sociala medier, exempelvis MySpace, eller tidigare molntjänster kopplade till ej längre fungerande skolmejladresser.

Författarna menar att alla nämnda risker i föränderliga digitala landskapet inte tycks påverka hur användarna behandlar sina digitala data. Användarna verkar här och nu. Även om de tar skärmdumpar tror författarna att det främst är för att innehållet är intressant för tillfället. 190 deltagare sade sig inte aktivt fundera över långtidssparande av sitt innehåll, tagga, eller dela innehåll i syfte att kunna finna det senare. Det stämmer överens med Dunkels påstående om att människor har olika viljor när det kommer till flytt mellan webbsidor; somliga vill spara allt, medan andra användare uppskattar att börja om när innehåll går förlorat. Ändå var det 119, nära hälften, deltagare som svarade ja på frågan om de såg sina sociala medier som del av personarkivet. (Cannelli & Musso 2022).

³ Enligt Wikipedias definition är en glitch ”ett programvaru- eller maskinvarurelaterat problem som oavsiktligt uppträder i elektroniska system” (Wikipedia 2017).

I en annan kontext syns även ovilja till sparande. Shiozaki (2022), vars studie jag nämnde i inledningen och nu återkommer till, genomförde en inhemsk enkätundersökning för attityder kring hypotetiska scenarion för arkivering av sociala medier av nationalbiblioteket i Japan. Resultaten visade att av 1126 deltagare ställde sig runt 20% negativa till att nationalbiblioteket arkiverar webbsidor tillhörande publika organisationer och myndigheter, medan ungefär 35% ställde sig helt negativa till arkivering av innehåll skapat av privatpersoner. Av de som svarat ja med villkor var anonymisering och informerat tillstånd det som efterfrågades främst. Informerat samtycke och anonymisering av data kunna vara effektiva medel för att mildra integritetsbekymmer hos arkivinstitutioner, även om det är omöjligt att eliminera rättsliga och etiska risker. Övergripande antyder resultatet att det är önskvärt att främja dialog och samarbete mellan allmänheten och arkivinstitutioner. (Shiozaki 2022).

Sammantaget menar författarna att få användare funderar över sociala mediers flyktiga natur och arkivpotential. Trots förluster av digitala data är det endast ett fåtal som uppmärksammar plattformarnas bristande ansvarstagande i frågan (Canneli & Musso 2022). I sin slutsats lyfter Condron (2019) fram hur arkivariens och bibliotekariens kompetens kan vara till hjälp för den enskilde spararen. Shiozaki (2022) belyser vikten av integritetsskydd hos insamlade institutioner. Men även tillhandahållarna av plattformar, företagen, har här en större roll att spela.

Teori

Arkivvetenskapens fyra paradigmer

Som övergripande teoretiskt ramverk har jag valt Terry Cooks idé om arkivvetenskapens fyra paradigmer. Terry Cook var en kanadensisk arkivarie och respekterad röst inom arkivteori. I artikeln "Evidence, memory, identity, and community: four shifting archival paradigms" (2013) redogör Cook för de fyra paradigmen, och hur vi i vetenskap och praktik nyligen gått in i det fjärde. I och med det förändras arkivariens traditionella roll som maktbärare i hur minnet bevaras, och historien berättas.

Det första paradigmet tillkom tillsammans med den nya arkivbildningen efter den franska revolutionen. Statliga, publika arkiv grundades, främst tillgängliga för den lärda eliten. Handlingarna rörde främst statens officiella dokument, varför arkivariens roll blev att hantera statens juridiska bevismaterial. Handlingarna sparades alltså ännu inte för att de ansågs ha kulturhistoriskt värde. Framtill 1930-talet rådde detta paradigm, och utgör än idag en viktig del av arkivfären.

Det andra paradigmet fokuserade mer på att se arkivhandlingar som historiska källor snarare än juridiska bevisdokument. Arkivariens roll förändrades från en passiv väktare till en aktiv beslutsfattare om vad som skulle sparas i arkiven. Arkivarien påverkade därmed det publika minnet. Privata arkivsamlingar togs också om hand oftare, och utöver textdokument tillkom format som fotografier och ljudinspelningar.

Från 1970-talet inleds det tredje paradigmet. Nu stärktes arkivarier i sin identitet, där den traditionella rollen drog nytta av kunskaper från andra discipliner. Yrkesgruppen speglade samhällets pluralism. Det finns inget givet svar på arkivariens specifika kompetens – den kan se olika ut, precis som arkiven kan innehålla röster och berättelser från hela samhället. Detta ledde också till ett nytt sätt att tänka för det material som samlas in i arkiv. Cook beskriver hur man började dokumentera medborgare lika mycket som staten, avvikande röster lika mycket som de som hördes mest. Många arkivariers arbete blev en slags social aktivism, med den nya teknikens mer sofistikerade medel för bevarande.

Slutligen beskriver Cook hur arkivvetenskap och dess praktik nu gått in i det fjärde paradigmet. Med Internet kan vi alla bygga egna online-arkiv – både privatpersoner

och andra enskilda initiativ där virtuella gemenskaper centreras. Detta, menar Cook, ger arkivarien möjligheter som aldrig förr att dokumentera mänskliga och samhälleliga upplevelser. Samtidigt förändras den traditionella bilden av ett arkiv som en plats dit man lämnar in fysiska handlingar för arkivariers bedömning. Därför präglas detta paradigm av att lyssna och samarbeta – arkivarier behöver ta till sig andra sätt att dokumentera, berätta och bevara. Cook drar slutsatsen att arkivparadigmens skiften innebär anpassning till nutiden, att paradigmerna överlappar när de avlöser varandra. De gamla sätten att tänka lever kvar in i de nya (Cook, 2013).

I denna uppsats är det fjärde paradigmet särskilt viktigt; nu har användandet av informationsteknik verkligen tagit fart. Fler tillåts påverka hur minnen bevaras och historier berättas. Även Carlberg och Eldevall (2018) tillämpade denna teori för att belysa det rörliga digitala landskapet med sina skiftande förutsättningar för bevarande, något jag bygger vidare på.

Minnesplats, minne och makt

Södergård och Skog analyserade plattformars virtuella gemenskaper – i denna uppsats analyseras de som minnen. Historikern Pierre Nora (1989) skrev om minnen och minnesplatser i artikeln ”Mellan minne och glömska”. Minnen, och platserna tillägnade åt att bevara minnen, är artificiella. Vi skapar arkiv, bibliotek, museum, monument, ordböcker, även årsdagar och högtider, för att upprätthålla minnet av något som inte längre existerar. Om minnet inte svepts bort av historien, om vi ännu levde i det, skulle vi inte behöva upprätta minnesplatser. De skapas ur hotet om förstörelse, av tiden själv och påverkbara makter. Det moderna minnet är arkivaliskt, förmedlat genom inspelning och fotografi. I samband med industrialiseringen och att Europas bondesamhällen försvann i början på 1900-talet, blev studiet av detta kollektiva minne oerhört populärt inom historiedisciplinen. Begreppet folkminnen ur svensk kontext sätts här i sitt sammanhang, internationellt och tidsmässigt. Det är bara ett av många exempel ur historien då vi människor velat använda minnet i bevarandet eller omstöpanet av ordningar. Urbaniseringen i början på 1900-talet sammanföll även med en ökad egocentrism; Nora gav exempel på Freuds individbaserade psykoanalys och Prousts självbiografiska romaner. Ansvaret att minnas lades därefter i högra grad på individen. Jaget kopplades samman med både individuell och kollektiv historia. Vår tid präglas av en iver att spara (Nora, 1989). När texten skrevs befann vi oss i det tredje arkivparadigmet. I samma antologi skriver kulturforskaren Aleida Assmann om minne som begrepp inom kulturvetenskaper, i kapitlet ”Minne som nyckelbegrepp

inom kulturvetenskaperna”. Även hon definierar minnesbegreppet som en rekonstruktion av det förflutna, inte en exakt återgivning – ofta färgat av nostalgi (Assmann, 2016). Minnet, och minnesplatsen, har alltså traditionellt betraktats som avskilt från själva företeelsen.

Även JeongHyun Lee (2020) diskuterar minnet, men i nutida kontext; våra digitala tjänster blir en form av arkiv, som med algoritmer styr vilka minnen vi tar del av. Med tidigare nämnda fallstudie av tjänsten Google Photos visar Lee hur algoritmers koncept av minne grundar sig i cybernetik till skillnad från det socialt konstruerade minnet. Lee hänvisar till matematikern Norbert Wiener som 1965 myntade begreppet cybernetik. Ett cybernetiskt system utför givna kommandon och inväntar respons – genom kommunikation går systemet att styra. Wiener såg framför sig en tid då maskiner fått människors kognitionsförmåga, och genomgår kommandocirkeln automatiskt. Målet med Google Photos är inte att dokumentera och lagra hela den externa världen, utan att bli ett cybernetiskt arkiv som integrerar förvaring med minne. Tjänsten utgör alltså en ny typ av minnesplats likt de Nora berättar om. En digital plats artificiellt skapad för att hjälpa oss att minnas.

Artificiell intelligens omstöper idag hur vi ser på minnen, och minnesplatser, genom att plocka fram och aktualisera minnesbilder. Lee beskriver den traditionella uppfattningen av minnet som en process där upplevaren aktivt rekonstruerar tidens spår. I Google Photos är det algoritmen och dess utvecklare som styr denna process (Lee, 2020). Jungselius och Weilenmann (2022) ser hur sociala medier-miljöer gått från att vara ögonblickliga till tillbakablickande. När internet åldras uppstår behov att minnas, att nostalgisera, och minnesfunktioner tillkommer. Kanske gör det att företeelsen, minnet och minnesplatsen flyttas närmre varandra. Nora hävdade att ansvaret att minnas i högre grad läggs på individen i det urbaniserade samhället. Acker och Kreisberg skrev att i algoritmernas tidsålder, med molntjänsternas och nätverksplattformarnas framväxt, har några få aktörer huvudkontroll över innehållet (2019). Nu, i det digitala samhället, det fjärde paradigmet, styrs hur och vad vi minns än mer av plattformar och dess algoritmer – vad som visas för oss, vad som finns kvar, och vilka minnesmöjligheter som ges. Samtidigt ökar individens rättigheter till innehållet genom högre krav på etik. Frågan uppstår om vem som har makten över det digitala minnet.

Minnesplats, minne och makt – Dessa utvalda begrepp belyser hur vår uppfattning av minnesplatser och minnen i sig stöps om i det fjärde paradigmet, den digitala världen, och hur makten förflyttas.

Metod

Jag har samlat in material från tre perspektiv: myndighet/arkivinstitution, företag och användare. Jag började med att skriva en forskningsplan (Gunnarsson, 2024) och i samband med det genomförde jag två intervjuer, som visade sig ge en bra grund för vidare studium av ämnet. Jag fortsatte sedan arbetet genom att göra fler intervjuer samt observationsstudier. Insamlingen utgår från temana användarnas aktivitet på plattformar i betydelsen digitala folkminnen samt förutsättningar för dagens och framtidens bevarande av digitalt kulturarv från digitala mötesplattformar.

Intervjuer

Materialet har delvis samlats in med hjälp av kvalitativa intervjuer. I *Handbok om kvalitativa metoder* (2013) använder Göran Ahre och Peter Svensson kvalitativa metoder som ett övergripande begrepp för alla typer av metoder som bygger på intervjuer, observationer och analys av texter som inte direkt utformas för att analyseras kvantitativt (2013). Av kvalitativa metoder valde jag intervjun, eftersom ett samtal med en eller flera som arbetar med digitalt kulturarv kan ge bra inblick inom de områden som studien berör. Samtliga intervjuer är ljudinspelade med min mobiltelefon och transkriberade med hjälp av det digitala verktyget klang.ai.

Arkivinstitutioner

Intervjuer med representanter för Institutet för språk och folkminnen och Internetstiftelsen bidrar i uppsatsen med arkivinstitutioners perspektiv – de som har till uppdrag att samla in arkivmaterial vare sig myndighet, stiftelse eller företag. För att finna intervjukandidater gick jag till väga ungefär som Ahre och Svensson beskriver som ett tvåstegsurval. Första steget var att välja lämpliga organisationer, andra steget att välja ut lämpliga kandidater (2013). Jag valde ut en myndighet och en stiftelse som båda arbetar med bevarande av digitalt kulturarv, men med möjligen kontrasterande tillvägagångssätt. Att jag valde två organisationer som inte intervjuats i Carlberg och Eldevalls studie (2018) var en intressant slump, varför resultaten förhoppningsvis kan ge intressanta jämförelser.

Den första intervjun hölls med Måns Jonasson som grundat Internetmuseum och specifikt arbetat med Internetsmuseum utställning om svenska sociala medier. Intervjun genomfördes över Zoom torsdagen den fjärde mars 2024.

Den andra intervjun hölls med Fredrik Skott, chef för Institutet för språk och folkminnen i Göteborg och docent i historia. Skott har stor inblick i myndighetens arbete, med fördelen att ha arbetat en del med arkiv, arkivhistoria och sekretessfrågor. Skott intervjuade jag redan till forskningsplanen, över Zoom tisdag den 2 januari. Även då diskuterade vi möjligheter och utmaningar med insamling av sociala medier, och jag använder mig av delar av underlaget även nu. Vårt andra samtal ägde rum över Zoom fredag den 17 maj.

Båda intervjuerna var semistrukturerade, ganska öppna samtal där vi diskuterade ämnet med utgångspunkt i ovan nämnda teman. I intervjun med Skott diskuterade vi även begreppet folkminnen historiskt.

Företagsperspektivet

Företagsperspektivet utgörs av de som arbetat med att skapa och tillhandahålla digitala mötesplattformar. Min utgångspunkt var att intervjua de som faktiskt arbetat med driften av LunarStorm och Bilddagboken om förutsättningar för bevarande ur företagsperspektiv. Att hitta intervjukandidater ur företagsperspektivet visade sig, åtminstone till en början, lättare sagt än gjort. Att hitta rätt kandidater krävde sökande via Google, LinkedIn samt Facebook. Jag har inte lyckats få kontakt med någon av grundarna eller nuvarande ägare.

Jag lyckas dock få kontakt med tidigare utvecklare från båda plattformarna. Från LunarStorm ställer tre upp. Via en Facebookgrupp till minne av LunarStorm finner jag Niclas Richardsson, som involverar de två andra tidigare utvecklarna Andreas Ödman och Jonny Johansson. Intervjun hölls fredag den 3 maj, via Teams.

Från Bilddagboken finner jag Erik Jansson, före detta chefsutvecklare. Jag fick kontakt via LinkedIn, där jag fann en tidigare ägare av sidan som hjälper mig att hitta rätt person. Intervjun hölls via Zoom den 27 mars.

Återigen var intervjuerna semistrukturerade, ganska öppna samtal där vi utgick från ovan nämnda teman.

Observationer

Mitt material består även av netnografiska observationer. Jag har betraktat både hur företag och användare levandegör material från LunarStorm och Bilddagboken digitalt. Jag har också undersökt användares metoder för att minnas och bevara folkminnen.

I *Netnography: Doing Ethnographic Research Online* introducerar Robert V. Kozinets (2010) netnografi, denna etnografiska metod anpassad för en ny generation forskare som studerar nätets sociala världar, mänskliga digitala interaktioner. Netnografien är observatorisk, liksom traditionell etnografi, men anpassad för studiet av virtuella gemenskaper. I den senare *Netnography Unlimited: Understanding Technoculture using Qualitative Social Media Research* beskriver Kozinets (2021) netnografi som den metodologiska förlängningen av det nya området ”social media studies”, alltså studiet av sociala medier. Den kvalitativa analysen av mänskligt beteende på sociala media går förlorad i de nu vanligt förekommande big data-analyserna (inom de närliggande disciplinerna kommunikations- och mediastudier, datavetenskap, marknadsföring, mediaantropologi med flera) (2021). Netnografien är alltså kvalitativ, och lämpar sig därför för min studie.

Till en början ville jag enbart observera användarnas innehåll i nostalgiserande medlemsgrupper på Facebook. Observationerna skulle dock visa sig behöva spela större roll, dels på grund av svårigheten att kontakta rätt personer, dels för att jag insåg potentialen i att jämföra befintliga projekt för arkivering- och tillgängliggörande både ur företags och privatpersoners perspektiv. Därför kommer observationerna också beröra företagen i viss mån. Jag har valt innehåll från Stajlplejs Nostalg, en Facebookgrupp tillägnad minnet av LunarStorm, en Facebookgrupp för de som var unga på 00-talet, samt Bilddagbokens förstasida och adminkonto. I Facebookgrupperna kan vem som helst bli medlem. Jag blev själv medlem i båda efter en mycket kortfattad granskningsprocess, och kunde därefter posta inlägg. Användare deltar genom att publicera inlägg från konton under eget namn.

Etik

Kozinets beskriver etiska överväganden som en fundamental del i det netnografiska arbetet – vid insamlandet av data behöver jag fundera över hur pass deltagande jag ska vara, hur jag ska tillkännage mig själv och studien (2010). Vetenskapsrådets *Forskningsetiska principer inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning*

(2002) framhåller hur individsskyddskravet ej är absolut, utan måste i varje enskilt fall vägas mot forskningskravet: att högkvalitativ, nödvändig forskning bedrivs. De personuppgiftsrelaterade uppgifter jag samlat in betraktas, i samråd med min handledare, ej som känsliga. Jag tillämpar en rad åtgärder för att öka skyddet av dessa uppgifter, men prioriterar att historien berättas på ett sätt som utgör ett meningsfullt bidrag till forskningen.

Båda Facebookgrupper har jag anonymiserat genom att döpa om dem. I Facebookgruppen *Vi som var unga på 00-talet* har jag kontaktat användarna bakom varje enskilt inlägg eftersom jag citerar dem. Jag har presenterat mig själv, uppsatsen och insamlingens syfte, samt förklarat vilket värde varje separat bidrag tillför. De inlägg som fått samtycke exemplifieras i resultatet. Jag kontaktade även gruppens ägare med samma information. I gruppen *Till minne av LunarStorm* har jag givit mig tillkänna offentligt, presenterat uppsatsens och insamlingens syfte, förklarat att jag kommer att välja ut specifika inlägg med anonymiserade namn samt uppmanat till att ta kontakt ifall man inte vill delta. Dessa inlägg citeras inte direkt, de har omformulerats och beskrivits generellt för att ge extra skydd. Därför bedömde jag det inte som nödvändigt att kontakta varje enskild användare i det fallet. En enskild kommentar jag återger mer specifikt har jag sökt och fått tillåtelse att använda.

Att användare på Facebook har personnamn tog jag hänsyn till genom att plocka bort namnen, dels för att de inte tillför något i innehållet, dels som personuppgiftsskydd. Detsamma gäller innehåll från de användare som gjort inlägg på Bilddagboken. Även om användare på Bilddagboken har användarnamn, och inte nödvändigtvis personnamn, är dessa på de utvalda inläggen inte längre synliga då användarna tagit bort sina konton. Oavsett hade jag ej inkluderat dessa. Kozinets skriver att pseudonymer, användarnamn, i forskning alltid ska behandlas som personnamn då de kan vara möjliga att spåra (2010).

Vad gäller de personer jag intervjuat för arkiv- och företagsperspektiven deltar samtliga med namn. Särskilt för arkivinstitutionerna för jag resonemanget att deltagarna deltar genom yrkesrollen, i viss mån en förlängning av den institution de företräder. Samtliga från företagsperspektiven uttryckte en vilja och vana att representera sig själva som sig själva i dylika sammanhang. Jag har både tillfrågat och givit möjlighet för alla att läsa igenom sammanställningen av de enskilda intervjuerna, varpå de godkänt att delta med sina egna namn. Vid samtalens start gav jag kännedom om att ljudet spelats in. Inspelningar delas inte med någon annan.

Resultat och analys

Nedan presenteras insamlat resultat samt analys med hjälp av bakgrund, tidigare forskning, initiativ och teori. Kapitlet är indelat så att varje intervju går igenom för sig, följt av sammanfattande analyser. Övergripande teman är användarnas aktivitet på plattformar i betydelsen digitala folkminnen samt förutsättningar för dagens och framtidens bevarande av digitalt kulturarv från digitala mötesplattformar.

Arkivinstitutioners insamling

Nedan presenteras sammanställningar av mina intervjuer med Institutet för språk- och folkminnen samt Internetstiftelsen.

Institutet för språk och folkminnen

I min intervju med Fredrik Skott diskuterades huvudsakligen

- Institutet för språk och folkminnens verksamhet samt yrkesroll/bakgrund,
- begreppet folkminnen nu och historiskt,
- insamling och tillgängliggörande av digitala folkminnen – möjligheter och utmaningar,
- om digitala folkminnens relevans för arkivinsamling – nu och framåt.

Citat från Skott anges här efter med citattecken.

Fredrik Skott började sin anställning på Institutet för språk och folkminnen, då Språk- och folkminnesinstitutet, 1996. Han började som arkivarie, blev sedan forskningsarkivarie, och för några år sedan blev han avdelningschef för avdelningen Arkiv och forskning i Göteborg. Han är folklorist och historiker, med redan presenterade doktorsavhandlingen *Folkets minnen* (2008). Han forskar inom flera områden, exempelvis traditionsarkiv och digital humaniora, hur man tillgängliggör arkivsamlingar med hjälp av digitalteknik.

Isof, Avdelningen för arkiv och forskning i Göteborg

Samlingarna hos Isof:s avdelning i Göteborg består av flera olika gamla arkiv. Folkminnesdelen grundades 1919 som en fristående intresseförening, senare grundades ett arkiv kopplat till Göteborgs högskola. På 1970-talet införlivades arkivet i en statlig myndighet. Arkivet har länge haft en folkloristisk prägel, med intresse för folkliga föreställningar och folkligt berättande.

Intresset från allmänheten, både att delta i och ta del av samlingar, har alltid varit stort – det var tack vare det som folkminnesarkiven blev till. Arkiven var en aktör bland många i folkkulturfältet. Det fanns ett bredare intresse från exempelvis tidningar och hembygdsföreningar. Det fanns och finns också andra, tidigare folklivsarkiv i Sverige, med olika inriktning.

I Institutet för språk och folkminnets breda uppdrag ingår att samla in, bevara, forska och sprida kunskap om folkminnen. Men det är inte helt definierat vad som menas med folkminne, eller hur dessa ska samlas in. Däremot finns det kulturpolitiska mål att förhålla sig till. De måste se till vad det finns behov av, vad som är möjligt, vad som saknas i samlingarna och vilken kunskap som efterfrågas. Insamlingen bevarar inte enbart i kulturarvssyftet utan har från början också haft forskningsanknytning. Det regeringsgivna uppdraget konkretiseras hos myndigheten, vars anställda med sin kunskap och kompetens formar verksamheten.

Om folkminnesbegreppet

Definitionen av begreppet folkminnen har alltid stått i förändring. I grunden har det handlat om att samla in den breda massans, vanliga människors, kulturarv. ”Folkminnesarkiven har kompletterat andra arkiv genom att dokumentera ’vardagens’ eller ’vanliga människors’ historia. Definitionen av både ’folk’ och ’minnen’ i folkminnen har förändrats över tid. Till en början dokumenterades främst landsbygdsbefolkningens minnen. Folkminnen definierades även som andlig folkkultur. Först på 1940-talet gjordes stora insamlingar i städerna. På 1950-talet vidgades folkminnen till att också innefatta social kultur. På 1960- och 1970-talen intresserade sig arkiven i tidens tecken för arbetare och arbetarrörelsen, på 1980- och 1990-talen dokumenterades barns berättelser, och så vidare. Idag strävar vi efter att samlingarna ska bestå av en mångfald av röster, att så många som möjligt ska känna igen sig i samlingarna”. Citatet visar hur begreppet förändrats, men behållit sin andemening.

Insamling av digitala folkminnen – förutsättningar och utmaningar

Folkminnesarkivens insamlingsmetoder har varierat, idag med ökad hänsyn till etik. I början främst med intervjuer, bland annat för att de flesta saknade skrivvana. Antingen samlade representanter från arkiven in, alternativt kulturhistoriskt intresserade människor i bygden. Till en början skrevs intervjumaterial ned, men på 1930- och 1940-talen spelades människor in, ibland till och med med dolda

mikrofoner för ett opåverkat och verklighetstroget resultat. En annan vanlig metod var att låta tidningar ordna pristävlingar, där läsare ombads skriva om tematiska områden.

Idag har Isof både aktiv och passiv insamling. Den aktiva är när de själva samlar in innehåll, primärt via svar från frågelistor, en traditionell etnografisk metod. Till exempel pågår en insamling på temat ”Mötet med internet” i samarbete med Umeå universitet. Insamling sker också via intervjuer, fotodokumentationer, deltagande observationer och annat: ”Nu har vi en ganska stor samtidsdokumentation från idag till så långt tillbaka i tiden som de som deltar i undersökningen minns. De som deltar i våra undersökningar är både unga och gamla och har olika bakgrunder”.

Passiv insamling innebär att personer själva tar kontakt för att lämna in handlingar. ”Det är inte ett självändamål att arkivet ska växa. Finns fler aktörer ska handlingarna förvaras där de passar bäst. Om vi till exempel får in något som passar bättre i ett föreningsarkiv, då är det bättre att det hamnar där”.

Svårigheterna med att arkivera just sociala medier har tre delar: juridik, etik och tekniska möjligheter. Isof sprider frågelistor på Internet men sparar i regel inte ned själva Internet. De sparar foton, men inte flöden från sociala medier. ”Idag får vi in 99% digitala handlingar, men vi söker inte själva efter information på Internet för att föra in i arkiven. Det händer att de som svarar på frågelistor skickar in utdrag från bloggar eller liknande. Man kan jämföra med brevsamlingar, idag när brevledes kommunikation ofta sker via e-post. De flesta sparar inte e-post på samma vis som brev. En digital dagbok exempelvis är inget problem i sig att ta hand om”.

Det är främst forskningsetik de behöver förhålla sig till, men också upphovsrätt och GDPR. Deltagare vars material sparas ned ska vara medvetna om att de deltar i en undersökning. Personuppgifter finns ofta i samlingarna men det är inte tillåtet att tillgängliggöra dessa hur som helst. Det behövs mer kunskap internt om vad man får göra. ”Vi har andra insamlingsmetoder som vi arbetar med och kan bra. Samtidigt är internet och sidor som Facebook är en fantastisk källa till kunskap om folklore. Men det är långt ifrån oproblemiskt att samla in material som detta. Särskilt ur ett etiskt perspektiv. Vi kan inte dammsuga nätet. Personer vars berättelser vi införlivar i arkivets samlingar måste ge sitt samtycke. Ett annat problem är att vi inte är så många som arbetar med dokumentation”.

Isof är noga med att inhämta samtycke för insamling, till skillnad från i början av 1900-talet. När människors berättelser samlas in via frågelistor i Facebook-grupper ger Isof sig tillkänna genom att kontakta gruppen och vara öppna med vilka de är. Även om intressanta diskussioner uppstår i kommentarsfält samlas dessa inte in, eftersom det blir tidskrävande att kontakta varje användare för att fråga om lov. I ett kort insamlingsprojekt för några år sedan, rörande traditioner om bröllopsupptåg, dokumenterades blogginlägg. Då kontaktades bloggägarna för att ge sin tillåtelse. Skott ger exempel på metoder andra institutioner använder, exempelvis en utställning #collectingsocialphoto av Nordiska museet för foton på sociala medier markerade med hashtags.

På frågan om de hade tagit emot en PDF-fil föreställande en LunarStorm-profil, där tredje person omnämns, svarar Skott: ”Det har vi än så länge inte gjort. Men det skulle säkert gå att lösa, till exempel genom anonymisering. Sen kan det också vara problematiskt om andra nämns i sammanhanget men hanteringen av sådana frågor skulle inte skilja sig särdeles mycket från hur vi gör med till exempel analoga dagböcker. Enskilda sidor är en sak, att hantera mycket stora mängder material av detta slag en annan. Då skulle vi behöva vara fler personer och utarbeta nya metoder för detta”.

Skott menar att forskningsprojekt om sociala medier skulle gå att ordna. Den typen av insamlad data i projektet om mötet med Internet har utarbetade bevaringsmetoder. Detsamma för riktade insatser, exempelvis om man skulle dokumentera en Facebookgrupp. ”Tekniskt sett skulle det gå bra. Vi har redan tiotusentals PDF-filer i arkivet och skulle kunna spara ned också Facebookgruppen så. Men även här skulle det vara etiskt problematiskt. Personerna vars berättelser vi arkiverade skulle inte vara medvetna om att innehållet arkiverades, vilket idag är en förutsättning för att vi skulle göra det. Men att arkivera hela Lunarstorm, det skulle vi inte kunna hantera ens tekniskt.”.

Digitalt kulturarv – nu och i framtiden

Skott tror att efterfrågan av internetrelaterat innehåll definitivt kommer att öka, men framhåller att arkiven alltid stått i förändring, och måste utvecklas i lagom takt: ”Folkminnesarkiven har alltid förändrats. Det gäller både definitionen av ett så svårt begrepp som folkminnen, insamlingsmetoder och etiska riktlinjer. Ibland är det också bättre att gå långsamt än att springa snabbt framåt. Storskalig dokumentation av berättelser på internet kräver också en teknisk kompetens som vi kanske inte riktigt har. Det krävs också att nya metoder utarbetas så att dokumentationen genomförs på ett etiskt och juridiskt försvarbart sätt. I nuläget har vi inte metoderna

och kunskaperna för att hantera så stora digitala informationsmängder av detta slag”.

Skott tror inte att Isof kommer att ha samma insamlingsmetoder om 20 år. Efterfrågan av digitalt material kommer öka. ”På sikt kanske man kan tänka sig andra dokumentationsformer som forum där det tydliggörs att det som skrivs där sparas i arkiven. Men att spara riktigt stora digitala forum/sidor är frågan om det är vi som kommer att göra. Det är både en resurs- och uppdragsfråga. Men någon kommer säkert att göra det”.

Isof välkomnar nya aktörer som man gärna samarbetar med. Myndighetsarkiv har sina styrkor som stabilitet och långsiktighet, vilket privata arkiv kan sakna. Privata initiativ har dock sina fördelar, har ofta snävare uppdrag och kan också ha lättare att nå ut till sina målgrupper. Från början var också flera folkminnesarkiv privata initiativ, närmast intresseorganisationer.

Sammanfattande analys

Isof är en traditionell insamlare av folkminnen som ännu inte aktivt samlar in digitala folkminnen. Isof stämmer in på Noras definition av minnesplats, ett arkiv med ABM-yrkesprofessionella som går att besöka, vilket också är hur Cook beskriver traditionella arkiv (1989; 2013). Men den stabila, statliga verksamheten står alltid i förändring, och anpassar sig efter tidens efterfrågan. Även folkminnen är ett begrepp i förändring, där andemeningen varit just att samla in just folkets minnen, gärna med nya perspektiv på svensk historia. Således borde det vara intressant att arkivera innehåll från digitala mötesplattformar där majoriteten av svenska unga spenderat mycket tid.

Internationella initiativ visar att det är möjligt för ABM-verksamheter att bedriva en bred insamling av sociala medier genom tekniska metoder, som web-crawlers (Geeraert & Messens 2022) eller API via tredje part (UK National Archives 2014). Isof bedriver redan en aktiv digital insamling, har hundratusentals PDF:er, men det är svårt att täcka alla delar av samtida kulturarv. Isof fokuserar på beprövade insamlingsmetoder. Eventuell internetarkivering står tillbaka, även om Skott är övertygad om att efterfrågan kommer att öka – då behöver Isof:s uppdrag specificeras gentemot nya aktörer.

Skott och Isof ser potentialen i den rika mängd material som finns tillgänglig på nätet och sociala medier, liksom Cook, Hockx-Yu och deltagande institutioner i

Carlberg och Eldevalls studie (2023; 2014; 2018). Det är paradoxalt att opåverkat kulturarv som insamlare sökte för 100 år sedan nu finns i obegränsad mängd på nätet, men inte får samlas in utan noga beaktande av etik och juridik. Isolf är noga med att inhämta samtycke för det som samlas in, ett integritetsskydd som Shiozaki (2022) visat som avgörande för vissas deltagande. Men det behövs mer kunskap om vad man får göra. Cook säger att det fjärde paradigmet kommer kräva att arkivarier lyssnar och lär, för att samla in nya sorters kulturarv (2013).

Det tycks alltså inte vara fråga om materialet från sociala medier hör hemma i arkiv, utan snarare hur och vem som ska samla in. Isolf välkomnar nya initiativ och samarbeten, med kompletterande kompetens. Skott ger förslaget att i framtiden ha någon slags digitalt forum där det framgår tydligare att data samlas in. Även folkminnesarkiven var intresseföreningar från början, vilket belyser vikten av enskilda initiativ.

Internetstiftelsen

I min intervju med Måns Jonasson diskuterade vi:

- Internetstiftelsens och Internetmuseums verksamhet samt yrkesroll/bakgrund,
- vem som visar intresse för att deponera eller samarbeta,
- insamling och tillgängliggörande av digitala folkminnen – möjligheter och utmaningar,
- förslag för fungerande internetarkivering,
- om digitala folkminnen som fenomen för nätnostalgi – nu och framåt.

Direkta citat från Jonasson anges i texten med citattecken.

I intervjuens inledning beskriver Jonasson Internetstiftelsens verksamhet. Internetstiftelsen är en privatägd stiftelse med syftet att utbilda svenskar om internet. Stiftelsen finns sedan 1997, ursprungligen för att ta hand om .se-domäner. Administrationen av dessa är ännu stiftelsens huvudsakliga syssla. Den administrativa avgiften och överskottet som kommer från det arbetet går till främjande projekt som informerar om och förbättrar Internet i Sverige. I det inkluderas bland många projekt den årliga rapporten *Svenskar och Internet*.

Internetmuseum.se

Ett annat projekt i linje med internet-folkbildning, som Jonasson själv startade, är Internetmuseum: Sveriges första helt digitala museum, och som syftar till att bevara

det digitala kulturarvet i någon mån. Jonasson säger att det finns andra aktörer som arbetar med det, men att det behövdes, och behövs, fler. Stiftelsens grundidé var att intervjua internetpionjärer, de som var med och införde Internet i Sverige på 70-, 80- och 90-talen. Grundidén finns kvar, med breddad verksamhet att berätta om Internets samhällspåverkan, dess kulturella yttringar med mera. Museet har ett litet fysiskt arkiv, men verksamheten är idag främst digital. Ibland arkiveras webbsidor. Museet är inte en prioriterad verksamhet, och i nuläget är arbetet satt på paus till förmån för mer angelägna projekt. Visst underhåll sker kontinuerligt, men inga stora projekt görs nu. Museet finns tillgängligt via adressen internetmuseum.se.

Jonasson själv har ingen bakgrund inom ABM utan har främst arbetat med internetutveckling. Detsamma gäller hans kollegor – ingen har bakgrund inom ABM-sektorn. Därför fungerar verksamheten och insamlingsmetoder något annorlunda än traditionella arkiv och museum: ”Jag tror att vi är en unik organisation på det sättet att vi har en samling människor som är tekniskt kunniga och intresserade av den här frågan, plus ekonomiska resurser att göra experiment. Internetmuseum var ju ingen dyr satsning för vår del. Det är ett ganska kostnadseffektivt sätt att testa detta. Nu har vi drivit Internetmuseum under ganska många år, de flesta år på sparlåga. Men det finns inget som säger att vi inte får för oss att om ett år göra en ny drive och göra en ny insamlingsrunda och så, eller utöka vårt omfång. Den friheten har ju vi eftersom vi är oberoende. Vi behöver inte vänta på ett ägardirektiv eller ett statligt brev eller nya pengar, utan vi gör ju det själva”.

Vem hör av sig?

Privatpersoner, organisationer och företag har alla visat intresse för att deponera handlingar till Internetmuseum, och stiftelsen gör en bedömning av meningsfullhet och arbetsinsats. Det krävs ganska lite resurser att arkivera en webbsida men stiftelsen bedömer oftast att materialet inte är tillräckligt intressant för eftervärlden. Stiftelsen intresserar sig främst för de tongivande tidiga initiativen. ”Tack och lov är det inte jättemånga som hör av sig”.

Från start har stiftelsen låtit privatpersoner tycka till och lämna önskemål om vad som bör inkluderas i tidslinjen över viktiga händelser i internethistorien. Den ursprungliga tyck till-funktionaliteten är nu borta, men när den fanns kom väldigt många förslag från privatpersoner. Ofta rörde det sig om personliga betraktelser om lokala sidor som varit viktiga för ungdomar i en viss stad. Ibland har då stiftelsen gjort bedömningen att det är av allmänintresse, ibland inte.

Webbsidor doneras ganska ofta, men arkiveras bara ibland. Swipnet, Tele2:s första webbhotellstjänst för privatpersoner är ett exempel. Nästan alla Swipnet-sidor arkiverades och tillgängliggjordes på internet, men med GDPR blev det svårt att fortsätta ha dem uppe. ”I första hand har vi velat bevara sidor genom att låta dem ligga kvar på samma domän, åtkomliga i webbläsaren, även om GDPR komplicerat arbetet. Om alla de första hemsidorna från 90-talet skulle försvinna, skulle det vara som att första generationens böcker som kom när tryckpressen uppfanns skulle försvinna. Att bevara hemsidor är viktigt för att förstå teknikens och webbens utveckling men också tonalitet, hur man pratade på webben vid olika tidpunkter. När webbsidorna började försvinna fanns inget vidare engagemang att bevara dem för framtiden”.

Samarbeten med ABM-institutioner förekommer. Ett exempel är minnen.se tillsammans med Nordiska museet, ett tidigare projekt där internetanvändare fick donera digitalt innehåll. Även om Jonassons intryck av museivärlden generellt är att de arbetar något långsammare i sin digitalisering är stiftelsen alltid öppna för samarbeten. De är också generellt uppmuntrande till användning av museets handlingar. Webbsidans textinnehåll och videointervjuer ligger under Creative Commons-licens fritt att använda. Dessutom deltar stiftelsen i konferenser och föreläser för att dela sitt material.

Arkivering av digitala folkminnen – möjligheter och utmaningar

LunarStorm och Bilddagboken finns med i Internetmuseums digitala utställning om svensk Internethistoria, i vilken det ingår en intervju med LunarStorms grundare och beskrivning av vilket inflytande båda sidor haft. Utöver arbetet med utställningen har stiftelsen deltagit i projekt av externa aktörer som poddar och radioprogram för att diskutera åtminstone LunarStorm.

Det är ett medvetet val att genomföra intervjuer med nyckelpersoner i stället för att spara ned användargenererat innehåll på grund av juridik och teknik: ”Juridiken har länge varit en käpphäst. Det är tragiskt att det är så svårt att ta del av våra gemensamma kulturminnen”. Jonasson berättar att de inte gjort några insamlingar likt Swipnet sen GDPR kom, då de kanske inte får tillgängliggöra materialet. Just Swipnet innehöll konton utan namn kopplade till webbsidorna, vilket försvårade inhämtandet av medgivande. De försökte och fick medgivande från ett hundratal. Nu finns det bara ett litet urval kvar på internet. ”Resten har deponerats till KB. Även om de inte finns allmänt tillgängliga är jag glad att de finns där. Huvudsaken är att en del av den första generationen svenska hemsidor finns kvar för framtiden.

Men vi har ju tusentals och åter tusentals webbsidor sparade som vi inte längre kan visa. Nästan alla webbsidor innehåller personuppgifter. Även för äldre webbsidor är det jättesvårt att inhämta medgivande från personer som man inte ens vet vad de heter idag. Här skulle man vilja att det fanns någon form av undantag i lagen för arkiv eller för tillgängliggörande av arkiv för sådana som oss”.

Det är också svårt var gränsdragningen ska göras för en stor insamling. Jonasson undrar hur det ens skulle gå till att samla in exempelvis alla svenska Instagramkonton. Nästan alla moderna tjänster ligger bakom inlogg idag, till skillnad från för 20 år sedan. Det går inte att samla in på ett öppet sätt utan kräver varje användares medgivande.

Webbsidors idag mer dynamiska uppbyggnad försvårar också insamlingen:

”Vi försöker bara samla in statistiskt material. Swipnet-sidor var byggda med 90- och 00-talets statiska webbteknik. När vi sparar webbsidor sparar vi ned resurserna i webbläsaren och gör en statisk kopia via ett arkiveringsverktyg. Det är ju den typen av arkivering som många gör privat också. Man kan klicka runt på sidan, navigera och allting funkar precis som originalet. Men idag är ju webbsidor genererade på ett helt annat sätt. Ibland är det nästan helt omöjligt att bevara så att de går att använda i framtiden. Då behövs tillgång till källkoden, databaser och sådant. Det är en helt annan, väldigt avancerad, teknisk media. Jag har pratat med folk på Internet Archive i USA som jobbar med det där. De har samma problem och ägnar väldigt mycket tid och pengar åt att också spara hårdvara för att kunna i framtiden kanske köra teknik, alltså ladda en webbsida på en iPhone 3 för att den ska funka som den faktiskt funkade”.

Förslag för framtiden

Jonasson påpekar att en stor del av digitala folkminnen tyvärr går förlorade eftersom vi på samhällsnivå inte har beständig arkivering eller deponering av den typen av data. ”Alla, eller många, vet att man kan deponera brevkorrespondens hos KB. Men få vet hur man ska göra med mammas Facebookkonto. Kostnaden för att bevara det här är väldigt låg. Min grundtes som data hoarder är alltid att bevara allt som går att bevara. Så kan vi låta framtiden fundera på vad de ska ha det till”. Jonasson tror dock inte att det är stiftelsens roll att hantera insamling för hela Sveriges räkning. De har varken de finansiella, tekniska eller juridiska musklerna att sköta det på ett bra sätt.

Jonasson menar att privata initiativ kan komplettera och arbeta snabbare än traditionella ABM-institutioner, men en bättre samordning behövs tillsammans med statlig styrning som markerar att insamlande av digitala folkminnen är viktigt och görbart. Under föregående rubrik nämndes att det vore önskvärt med någon typ av juridiskt undantag för arkiv när det gäller stora insamlingar innehållande personuppgifter. Jonasson påpekar att vi sätter överdriven tilltro till internationella storföretag för datalagring: ”Vi förlitar oss för mycket på Internet Archive. Liknande behövs för våra inhemska sidor. Det finns några kända tillfällen där stora sajter kraschat, lagt ned eller bara försvunnit. Det kan fortfarande hända. Google lägger ofta ned funktioner. Det är en viktig fråga. Men även på personligt plan har många användare låg kunskap om hur de ska bevara exempelvis sina foton på ett säkert sätt. Det är inte längre papperskopior i album. Ett digitalt privatarkiv störs ofta av oordning, hårddiskkrasch eller rent slarv”.

För att fånga in användaraktivitet ur långtidsperspektiv föreslår Jonasson en donationsfunktion på sociala medier, att användare ges möjlighet att donera sina konton för framtida forskningssyften eller liknande. ”Även om möjligheten att bevara flyttas över till användaren kommer mycket gå förlorat. Konversationer över sms och Messenger deponeras inte som brevkorrespondens”.

Om digitala folkminnen som fenomen för nätnostalgi - nu och framåt

Jonasson känner inte till några externa nostalgiinitiativ för just LunarStorm och Bilddagboken, utan hänvisar i stället till Skunk, en av de andra tidiga svenska plattformarna som beskrevs i uppsatsens bakgrund. ”Skunk var ett speciellt internetcommunity där användarna verkligen hade känsla för communityt, menar han. ”Framför allt Bilddagboken, men kanske också LunarStorm, blev för stora för att folk ska ha kultkärlek till dem”. Han jämför med vad som skulle hända ifall Facebook försvann idag, och vi instämmer i att kanske inte så många hade engagerat sig i nostalgi för själva sidan om 15 år. Jag säger att jag tänkt liknande om Bilddagboken som framstår som ett verktyg eller socialt nätverk, likt en föregångare till Facebook. LunarStorm däremot var ett community som jag anser visst hade den typ av samhörighet som Jonasson beskriver. ”Jo, men LunarStorm blev så väldigt stort. Jag tror att hade man förvaltat det annorlunda så hade det nog verkligen kunnat bli jättejättestarkt. Men det är sällan jag ser någon gå runt med en t-shirt med Bjarne⁴ på. Jag tror att det var lite för kort tid. För vissa personer, absolut, det finns ju folk som har gift sig för att de har träffats på LunarStorm. Det

⁴ LunarStorms maskot hette ”Bjarne”, en tecknad figur (Internetmuseum, 2016).

finns ju väldigt mycket kära minnen från LunarStorm. Men jag får inte samma känsla av kult som det är runt till exempel Skunk med inriktning mot alternativ subkultur”.

Jag, som är född 1995, påpekar att för mig, på gränsen till för ung för att använda LunarStorm, såg jag det som något de äldre, häftiga tonåringarna höll på med. Jonasson menar att även om det var folkkärt behöver det inte ha kultstatus. ”Stajlplejs var kult. Det var ganska litet och okänt. LunarStorm blev ett jättestort varumärke. Jag var lite för gammal för att vara riktigt kär i LunarStorm. Jag hängde där såklart, men tyckte inte det var jättekul. Jag upplever idag att alla i en viss ålder hade Lunarkonton med kära minnen, men man ser väldigt sällan någon som använder LunarStorm som en kulturell markör. Jag kan inte svara på varför det har blivit så. Om 10 år kanske det är fullt med Bjarne-tishor på alla medelålders mammor och pappor”.

På det temat fortsätter vi; Jonasson ser att intresset för internethistoria ökar med min generation, vi under 30. ”När man blir äldre så blir man ju mer intresserad av den världen som fanns innan och runt när man själv föddes. Det kommer bli väldigt intressant att kunna se hur nätet såg ut på 90-talet, 00-talet, 10-talet och att få del av autentiska berättelser om upplevelsen. Utmaningen här är väl någonstans att lyckas göra en insamling i realtid så att vi har material för framtiden att forska på”.

Jonasson jämför intresset för tidiga sociala medier med hur vinylskivan plötsligt blev populär igen. ”Den tekniken, de tjänster man använder sig av under formativa år, i tonåren, i barndomen och i 20-årsåldern, kommer vara intressant att komma tillbaka till. Sen som sagt, vissa av de här tjänsterna har haft större kulturellt intryck än andra. Vissa har kanske bara varit ett verktyg och andra har man byggt sig en identitet kring. Men frågar man någon som är runt 30, ”vad hette du på Lunar?” så får man ju ett svar. Det tror jag kommer att påverka hur vi pratar om internet i framtiden. Idag heter ju alla sina riktiga namn på nätet och det finns ett sug efter det där att vara lite mer anonym som jag tror är spännande för många”.

Sammanfattande analys

Internetmuseum utgör ett levande exempel på ett enskilt initiativ som kompletterar traditionella folkminnesarkiv. Precis som Terry Cook (2013) beskriver omstöps arkivdefinitionen i det fjärde paradigmet – Internetmuseum är inte ett fysiskt arkiv, utan existerar bara digitalt, i gränslandet mellan arkiv och museum. De som arbetar

här har en annan bakgrund än den traditionella. Museets insamling bygger dock stort på den traditionella insamlingsmetoden intervju som fungerar bra etiskt. Precis som Isof använder man sig av beprövade metoder.

Detta enskilda initiativ har både ekonomi och kompetens att komplettera traditionella folkminnesarkiv, men fyller inte luckan fullt ut. Internetmuseum har god förmåga att insamla webbsidor byggda med 90- och 00-talens teknik med crawlers likt de Hockx-Yu (2014) berättar om, och Internet Archive också använder. För sidor som LunarStorm och Bilddagboken kunde insamlingsmetoden också vara relevant, men användaraktiviteten får sällan tillgängliggöras utan inhämtat samtycke. GDPR tycks påverka Internetmuseum i högre grad än Isof, just för att Internetmuseum velat arkivera webbsidor med personuppgifter. Framåt kommer plattformars alltmer dynamiska uppbyggnad försvåra fullständig insamling tekniskt, och stiftelsen vill heller inte ta på sig rollen som officiell insamlare för svenska digitala folkminnen.

Jonasson föreslår juridiska undantag för arkivinsamlare, men också funktioner inbyggda i sociala medier som möjliggör donation. En sådan funktion, jämsides de som Cannelli och Musso (2022) visar ofta finns där användaren kan ladda ned det egna innehållet, vore ett stort steg framåt i sociala mediernas strategi för långtidsbevarande. Det är ett exempel på hur företag och ABM-institutioner kan samarbeta, något som Jonasson beskriver som önskvärt i kombination med ökad samordning ovanifrån. Överlag önskas fler initiativ som arbetar med insamling av Internetminnen. Jonasson belyser vikten av en samordnad insamling av digitala data, jämte internationella aktörer som Internet Archive och privatpersoners ofta bristfälliga tekniska kompetens. Cannelli och Mussos (2022) studie visar att få användare tänker på sin data ur långtidsperspektivet, och genom Condrons (2019) studie som belyser användarens varierande förutsättningar som borde stärka yrkeskunnigas värde.

Till vilken grad LunarStorm och Bilddagboken anses vara digitalt folkminne kan vara en generationsfråga. Jonasson ser sällan någon använda LunarStorm som en kulturell markör, även om det var folkkärt. Kanske förändras det med tiden, dels för de som till stor del betraktade det utifrån, dels nu när sidan är borta. Jonasson tror att intresset för nät nostalgi kommer öka oavsett.

LunarStorm

I denna del presenteras LunarStorm som kulturarv, observationer av grundaren Rickard Erikssons initiativ till att minnas sidan, en intervju med tre huvudutvecklare för sidan samt observation av initiativet StajlPlejs Nostalg.

Grundarens nostalgiinitiativ

Rickard Eriksson lämnade driften av LunarStorm år 2006, men han gör mycket för att levandegöra minnet av sidan som inte längre finns kvar. På sin egen, tidigare nämnda hemsida presenterar han sig främst som en digital övertygare som grundande världens första sociala medium på webben, LunarStorm, tillsammans med andra projekt. Jag klickar på länken ”Läs min blogg om du orkar” och förs vidare till en blogg där de flesta av de senaste inläggen samt artiklar relaterar till ämnet artificiell intelligens. Men ämnet LunarStorm är ännu närvarande, både i de senaste inläggen och bakåt i tiden. Alternativet att gå till sista sidan 49 finns. Jag klickar där och ser att Eriksson både sparar sina blogginlägg sen 1996, från allra första lanseringen av Stajlplejs, och en mängd artiklar, kanske merparten, han ställt upp i. Jag väljer ut en som tillsammans med en intervju med Eriksson av Internetmuseums Måns Jonasson (2016) ger svar på det jag velat fråga.

Bild på LunarStorms startsida (Internetmuseum, 2016). Sidans framgång berodde stort på sin unika communitykultur. Eriksson var fascinerad av relationsbyggandet, överbryggandet av geografiska och kulturella avstånd; att datorer kunde kommunicera. Snarare än att vara särskilt teknisk kunnig ville han komponera en miljö där folk vill umgås: ”Mitt intresse för det här är snarare amatörsocialantropologiskt” (Internetmuseum 2016). I en intervju i Hallands Nyheter från 2010 framgår att Eriksson första dagen i det nya milleniet startade företaget Lunarworks och LunarStorm. Det startades ett 50-tal plattformar runt den

tiden, men de byggdes av IT-kunniga utan samma relationsdynamik: ”Helt enkelt inte sköj. Lunar hade maskoten Bjarne och lunarspråket, som tog ner trösklarna och gjorde platsen mänsklig. Jag ville ta bort krångliga datauttryck, och hittade ofta på egna på svenska. Det gav en mysig miljö, men samtidigt fanns naturligtvis en oerhörd ironi i allting”. I stället för att varje gång behöva presentera sig själv på nytt, som på andra chatsidor, hade LunarStorm bestående profiler. I intervjun hos Internetstiftelsen deltog Andreas Harnemo, grundare av Skunk. Både Skunk och LunarStorm gav användaren en introduktion till HTML och kod. De jämförde med Facebook där färg, form och typsnitt ej går att modifiera. Jonasson exemplifierade med Swipnet, som han även nämnde för mig: då fanns en skaparglädje som man kan sakna idag när det blivit lite väl styrt och tråkigt (Internetmuseum 2016).

Den revolution Erikssons generation 2010 fått genom Facebook och Twitter kom hos ungdomar redan tio år tidigare. Sidan blev så populär att det kunde dröja en halvtimme för användare att ta sig in (HN 2010). ”Det fanns en efterfrågan, som man säger i kommersiella termer. Antingen lägger vi ner, eller så gör vi om det till en kommersiell verksamhet. Det blev det sistnämnda”. Han rekryterade några av de mest inbitna StajlPlejs-medlemmarna och hade bra kontroll de första åren (Internetmuseum 2016).

Efter några år lanserades betalfunktionen LunarStorm PRO, vilken fort blev lönsam. 2006 köpte en av majoritetsägarna upp företaget. Eriksson lämnade för att driva nya projekt, och många av de 44 anställda i Varberg följde snart efter (HN 2010). Då gick luften ur sajten, liksom för samtida sidor som Skunk och Playahead som också köptes upp. ”Ett community är ganska grundardrivet, det gäller att kunna multiplicera sig själv... Vi jobbade mycket med att överföra kulturen, att alla skulle tycka den var skoj. Men man förvaltade det inte tillräcklig bra i slutänden” (Internetmuseum 2016). Även om LunarStorm just då inte köptes upp av ett mediehus, började man bygga ett sådant, som idag ingår i Nyheter24. Sidan lades ned 2011.

Bevarande av plattformen

Viljan att bevara plattformen tycks ha stärkts när den inte längre fanns kvar. Om försök att återuppliva LunarStorm eller Skunk säger Eriksson att precis som föräldragenerationen har relation till Bob Dylan och Rolling Stones, har 30–35-åringar nostalgi för communitys. Man vill tillbaka till sin ungdom, vilket nog är svårt att ordna (Internetmuseum 2016). Det tyder på att minnet av sidan förstärks av förgängligheten av densamma.

Om det finns ett Lunararkiv, om det går att dra upp en gammal server och logga in som förr, är en fråga Eriksson får nästan varje dag av gamla medlemmar som vill ha en nostalgisk tillbakablick. ”Jag vet inte. Lunar var så stort, med så stora mängder data, att det inte finns lagrat på en enskild hårddisk någon tagit hem och sparat. Bara bildalbums bilderna tar ju hur mycket utrymme som helst och är utspridda på massa hårddiskar”. Jonasson kommenterar att det blir en intressant uppgift för arkeologerna om 100–200 år. Mycket informationsutbyte som fanns skedde på plattformar som inte finns bevarade till skillnad från 100 år tidigare då allt skedde på papper (Internetmuseum 2016).

Facebookgrupp tillägnad minnet av LunarStorm

Eriksson driver en Facebookgrupp tillägnad LunarStorm startad 2017 och med i nuläget ungefär 1000 medlemmar. Eriksson deltar då och då, men främst hålls sidan aktiv av de andra användarna. Således har Eriksson skapat en minnesplats tillägnad LunarStorm, som nu fått eget liv; ett sätt att minnas och bevara när själva grundsidan inte längre finns kvar. I gruppen finns flera typer av inlägg: användare som gift sig tack vare LunarStorm, diskussioner om gamla lunarnicks, delande av skärmdumpar, de som ångrar att de inte tagit skärmdumpar på sitt krypin eller annat, samt flera inlägg där foton på LunarStorm-produkter delas – t-shirtar med Bjarne och LunarStorm-loggan exempelvis. I kommentarerna syns här en efterfrågan på sådana föremål.

Det finns även flera inlägg där användare frågar efter sitt gamla innehåll, ifall någon vet om det är borta för alltid. I ett av inläggen uppges att Rickard besvarat frågan via mejl: att han inte vet huruvida innehållet finns någonstans. Samma svar som till Internetmuseum, alltså. En användare skriver på ett av inläggen att det är lika stor chans att finna Jesu kropp som att hitta de där servrarna. Men en tredje användare som kommenterar tycks faktiskt ha varit med till slutet, med information om vad som faktiskt hände med innehållet efter sidan lagts ned. Jag kontaktar denne tidigare Lunarutvecklare som ställer upp på intervju – tillsammans med två andra.

Intervju med LunarStorms utvecklare 1999 – 2011

Jag har intervjuat Niklas Richardsson, driftsansvarig från 2004 – 2011. Jonny Johansson, utvecklare mellan 1999 och 2011. Samt Andreas Ödman, som arbetade med drift och som utvecklingsledare från 1999 fram till 2011. Vid specifika citat anges vem som säger vad. Om ingen talare anges, innebär det att det aktuella svaret varit samstämmigt. Vi talade om

- erfarenheter och vad som hände när plattformen stängdes,
- möjligheterna och intresset för att bevara innehållet från LunarStorm,
- LunarStorm som digitalt folkminne och kulturarv ur långtidsperspektiv.

De säger att Eriksson brukar vilja prata om LunarStorm, så jag har nog bara haft otur i mina försök att kontakta honom. Men jag tror att utvecklarna, som faktiskt var med till 2011, kan ha större chans att säga något om vad som hände med innehållet. ”Vi var med ända från början, Nicke kom kanske in lite senare, men vi tre var med ända till slutet. I början hette det inte ens LunarStorm, det hette Stajlplejs. Tanken var inte att vi skulle jobba med communities, men det landade i det”, säger Johansson.

Richardsson berättar att LunarStorm gick bra fram till ungefär 2009. När ägarna såg att det började bli lite skakigare sades väldigt mycket folk upp. ”Det slutade med att vi tre bildade ett eget bolag. Vi fick i uppdrag av Lunarworks, eller nya ägarna Wyatt Media Group, att driva vidare och utveckla en modernare LunarStorm. Från version 7 till 8, och LS8 blev arbetsnamnet. LS8 fasade ut den gamla sidan och drevs ett tag innan vi totalt stängde ned allting. Det är väl övergripande vad som hände”.

Ödman fortsätter med att berätta att det var en liten grupp som bar LunarStorm, med Rickard i den mediala rollen. Vad de än gjorde blev sidan bara mer populär i början. Succén gjorde att de tvingades bli mer eller mindre experter på sådant de inte kunde så mycket om sen innan, ”att drifta kalaset”. De kunde inget om hårdvara utan fick lära sig bygga upp strukturen. ”Ur personlig synpunkt, det klart att det var roligare att driva det här ur communityperspektiv än som en större affär. Det var ju inte så jäkla roligt, om man ska vara helt ärlig”.

Johansson berättar att de själva var medlemmar på sajten och byggde funktioner de ville ha. Han tror att det var därför sidan blev så populär. ”Sen var pengarna totalt ointressanta för många av oss. Vi gjorde det vi och andra tyckte var roligt. Ett tag hade vi mer trafik än Microsofts egen sida hade”.

Richardsson instämmer och säger att under ett populärt tv-program på fredagar, han minns inte vilket, syntes det i statistiken när det hade sina reklam pauser. Då exploderade sidan igen. Och efter Kalle Anka på julafton, fyller Ödman i: ”Det var en annan tid. Det fanns en upptäckarglädje. Jag upptäckte Stajlplejs genom Varberg kommuns hemsida. Sidan underlättade kontaktskapande över den egna

vänskapsbarriären. Nu känns det som att Facebook och andra sidor, där har du dina befintliga vänner. Ja, tiderna förändrades där någonstans 2006, 2007. Om något har trendat i 8 år så kommer det ju trenda bort någon gång”.

Jag frågar om de, och sidans utgångspunkt, var i Varberg hela tiden.

”Precis, och det var vi stolta över. Att vi inte var uppe i Stockholm och brände pengar utan vi var bönderna i Varberg, lugna och beskedliga. Vi raljerar lite här nu”, fortsätter Ödman. Johansson menar att sajter idag måste vara globala från början. Då blir det inte samma kulturmässiga snävhet. Ödman instämmer och säger att det skulle vara svårt att göra om samma succékoncept i Sverige igen. ”Och sen är vi inte den målgruppen längre. Nya ungdomar får bygga för nya ungdomar. Nånstans måste det börja i en källare igen”.

Johansson poängterar att det var vissa som i princip avskydde det Lunastorm stod för med lite gulligt och barnsligt. Det var inte alla som tyckte det var kul, som kände att de behövde vara där för att alla andra fanns där. När det kom andra aktiviteter så drog de nog så fort som möjligt.

Vad hände?

Ägarbyten ledde till minskat engagemang internt, och användare började flytta till andra sidor. Richardsson utvecklar det han sagt tidigare, att de hade planer på att fortsätta: ”Vi diskuterade med ägarna Wyatt Media Group om att köpa loss varumärket 2011 för att fortsätta driva LS8 i en mindre skala. Vi tre plus Rickard fick ett erbjudande att göra det. Men det var precis i skarven innan de sålde allt till Nyheter24. Vi försökte diskutera och komma överens med dem men det blev ingenting av affären. Vi var inte så duktiga affärsmänniskor på det viset. Vi hade ju en känsla där vi ville driva det vidare i någon form och få det att bli lönsamt på något sätt, men inte med den stora planen att vi skulle tjäna miljoner med en gång”.

”Jag tror vi var rätt trötta mentalt”, svarar Ödman. ”Ett decennium av Lunarstorm. Sen blev det så att vi på den kreativa sidan möter en finansiell grupp. Som inte ser det som ett projekt som ska inspirera, utan tjäna pengar. Ibland så tar säljsidan över. De vet inte riktigt vad det krävs för att bygga en bra produkt. Bara säljsidan satt i Stockholm, inga utvecklare. Den kreativa sidan fanns på andra orter. Svårt att förena de där ibland”.

Johansson instämmer. ”Allting låg ju i Varberg från början, kontorsmässigt och VD och allting. Men sen blev det ju avknoppat och då blir det ju liksom att man tappar andan lite grann och känner att det inte är lika roligt längre helt enkelt”.

Wyatt Media Group stod som ägare mellan 2006 och 2011. Det blev en ägarstrukturförändring inom Wyatt 2006 som gjorde att fastighetsmagnaten Sten Mörtstedt, bosatt i London, tog över. Strax därefter slutade Rickard Eriksson i och med att då kanske det inte fanns något incitament. ”Det var det här affärskonglomeratet, Sten Mörtstedt och hans gäng, som skulle förvalta affären vidare. Krisen kom 2008 och marknaden dog, nya tider, charmen föll och intresset från ägaren. Då fanns det ju ett gäng kvar som förvaltade lite som vi förhandlade med. Men sen gjordes affären med Nyheter24 istället, och det fanns inget intresse från dem att driva sajten utan de köpte själva varumärket. Sen fanns ingen fortsatt dialog om att driva vidare”, kommenterar Ödman.

Han fortsätter: ”Wyatt lyckades ta över på primetid. Det var otur för dem också at det sammanföll sen. Rickard och vi andra hade mycket energi till andra projekt. Vad Sten Mörtstedt skulle med LunarStorm till, det vet jag inte. Jag har aldrig träffat honom, så jag vet inte. Vet inte ens hur han ser ut”.

”Jag såg honom på länk nån gång tror jag”, säger Richardsson. Ödman svarar: ”Ja, vi skrev ett upprört mejl nån gång. Jag vet inte, vad var det vi var arga på honom för?”. ”Kommer inte ens ihåg”.

Intresse för innehållet samt möjligheter till bevarande

Vad gäller intresset från arkivinstitutioner eller museum vet de att Eriksson skickat någonting, förmodligen skärmdumpar och inga riktiga data, till ett IT-museum (troligen Internetmuseum). I så fall har han de kontakterna. Utöver StajlPlejs Nostalg och flera Facebookgrupper känner de inte till något mer fristående nostalgiinitiativ. De nämner en engagerad tidigare praktikant som skrev artiklar om och försökte få i gång LunarStorm igen, men aldrig kom så långt.

Förfrågningar från användare har dock alltid inkommit. En exportfunktion av innehåll mellan LunarStorm till LS8 erbjöds, och det fanns möjlighet att ladda ned data externt med viss hjälp av de anställda. Om någon hörde av sig och ville ha sin data var det självklart att hjälpa till. Ofta skickade de zipfiler med innehållet. Men det fanns inget automatiserat. Exakt i vilken utsträckning det skedde kommer de inte riktigt ihåg. Johansson berättar att han blev anställd för att bygga en

arkiveringsfunktion för profiler på Stajlplejs, men det fanns inte implementerat hos LunarStorm senare.

Ödman menar att det idag kanske känns naturligt att en sådan funktion skulle finnas. Men det var inget krav från GDPR då. ”Idag så kan man ju köpa hårdvara och plats utan större bekymmer. Vi var tvungna att rensa. Även om vi ville skulle vi inte kunna lagra så mycket data som genererades när det var högsäsong. Kanske har nyare sajter har större intresse för det här med bevarande”. Richardsson svarar att GDPR ändå sätter käppar i hjulen.

”Med GDPR får du idag en exportfil med din data om du ber om det, men den vanliga användaren kan inte läsa den. Just att bygga funktionalitet med att användarna själva ska kunna arkivera på ett enklare sätt, det känns som något man borde trycka på att större sajter ska implementera. Det känns som en bra grej, även om det i nuet inte upplevs som viktigt”, säger Johansson. Ödman ger exemplet hur sidor kan parkera innehåll, göra avlidnas profiler till minneslundar.

Apropå datarensning berättar de att lunarkonton raderades efter tre eller sex månaders inaktivitet. I gästboken sparades enbart de 100 senaste inläggen. Det var som en modern version av GDPR. Inte för att de ville radera, utan på grund av platsbrist.

Tidigare användare fortsätter höra av sig, än idag. Richardsson säger att det ju varit ett par trådar på trådar på Facebook som verkligen efterfrågat den här typen av data. Då har han svarat att om det finns det någonstans, så finns det ju på Nyheter24s kontor. ”Om hårdvaran vi skickade upp och de backuperna ens finns kvar. Sen vet jag att vi sparade säkert våra backuper vid några tillfällen, men jag tror de är helt borta nu. Allting sånt”.

Jag frågar om man hade kunnat få tillgång till innehåll ifall hårddiskarna finns kvar, eller rentav starta upp på nytt. Johansson menar att själva källkoden och systemet skulle säkert gå att snurra igen, men det skulle innebära extremt mycket jobb. ”Men datan som Nicke var inne på, vi raderade ju saker så fort vi kunde egentligen. Om någon kan få igång det så skulle det säkert gå att få upp en snapshot av hur det såg ut just den dagen. Men före och efter det blir ju nästintill omöjligt”.

Richardsson fyller i att de slutade radera för att kunna skicka över medlemmar och data till LS8, de låst sidan temporärt, för att skicka upp den sista kopian till

Nyheter24 i Stockholm i slutet av 2011. Den innehöll väldigt mycket medlemmar och väldigt mycket data. ”Jag tror det var den 15 november 2011. Jag kom med en bil så möttes vi upp utanför på parkeringen. Jag tror det var 20 miljoner bilder jag skickade upp. Enorma mängder. Snurrar de slits de ut. Men står hårddiskarna still är det nog ingen fara. Hittar du dem är det säkert chans att det finns kvar, att man kan få ut information. De jag skickade upp var många hårddiskar sammankopplade. En virtuell host där alla grundservrar fanns med, sen en arkivmaskin där all data låg”, förklarar Richardsson.

”Vi hade ju skåp efter skåp efter skåp med bara hårddiskar i”, instämmer Johansson. ”Jag undrar vad de gjorde med allting”. ”Ja”, säger Richardsson. ”Det är frågan”.

Jag frågar om sidan utsattes för något angrepp som ledde till dataförlust.

Richardsson berättar att de klarade sig från att bli hackade eller liknande, men många ville köpa data efter att sidan lagts ned. ”Vi hade ju en rätt stöddig e-postdatabas. Många ville komma åt och köpa för bra pengar men det blev aldrig sålt”. Ödman fyller i: ”Däremot startade vi en kampanj där vi låtsades att vi hade blivit hackade. Vi hade retuscherat ett foto på en av våra kollegor, kallade honom för Jürgen så gick han in och skrev i allas gästböcker. Alla trodde på det”.

Om LunarStorm som kulturarv ur långtidsperspektiv

Jag frågar om de såg på innehållet och sidan ur långtidsperspektiv som kulturarv, eller bara ”här och nu” som kommersiell produkt. Richardsson beskriver hur de sparade en del även då, men behövde förhålla sig till Personuppgiftslagen PUL⁵ innan GDPR. Dessutom sparade de mycket oidentifierade data genom användarstatistik och undersökningar. Informationen rensades inte, och de hade mycket data kring ungdomars tankar och åsikter. Även denna information sågs främst ur nutidsperspektiv, intressant för annonsmarknaden. ”Det som vi tyckte var värdefullt var ju de här undersökningarna vi gjorde. Det var ju resten av annonsmarknaden och Sverige väldigt intresserade av”. Johansson nämner även skärmdumpar de tog av sidans olika versioner, som han idag är glad att de sparat. ”Då tänkte man ju inte att det skulle bli en nostalgigrej i framtiden”.

Ödman säger att man inte att produkten någon gång skulle ta slut när man var mitt uppe i det, även om konkurrensen ökade. ”Men jag tror inte vi då tänkte, hur ska vi lagra det här? Då var det mer som du beskriver, här och nu”.

⁵ Personuppgiftslagen (1998:204), rådande mellan 1998 och 2018. PUL ställde lägre krav än GDPR på bland annat aktivt samtycke och möjlighet till dataportabilitet (Inviser.se, 2024).

Förutom det stora avtryck LunarStorm satt hos användare, med exempel som nämndes inledningsvis, fanns en stark intern gemenskap: ”Det är ju annorlunda vad man ser som användare, vilket avtryck man lämnat, och vi har stått på andra sidan, säger Ödman. ”Vi har alla minnen därifrån. Historier som aldrig kommit ut, som kanske inte är kopplade till den generella historien och LunarStorm”.

Richardsson beskriver hur de var som en familj och gjorde många saker ihop. Han minns bus mellan LunarStorm och de konkurrerande sidorna Hamsterpaj och Playahead på Hultsfredsfestivalen, alltid med glimten i ögat. ”Det är häftigt att ha varit med om den tiden. Vi skickade ut enormt mycket trafik för att ha varit en sån liten sida”.

Sen avslutar Richardsson med att berätta att han och Johansson fortfarande arbetar i samma kontorslokal som då, genom alla år sedan 2004, 2005. Sammantaget har här funnits en stark intern och extern gemenskap, som engagerar än idag.

Stajlplejs Nostalg

I Internetstiftelsens intervju sa Rickard Eriksson, något förvånat, att volontärer lyckats starta upp LunarStorm på nytt – hans reaktion tyder på att han varit helt ovetande om det. De tre utvecklarna bekräftar att detta initiativ varit fristående och imponeras av detaljrikedomen i det.

2016 rapporterade Hallands Nyheter att communityn LunarStorm fått nytt liv i form av en hyllningssajt. Sidan beskrevs vara en kopia av LunarStorm från 2002, med 3100 medlemmar en månad efter uppstarten. Sidan döptes till Stajlplejs istället för LunarStorm eftersom rättigheterna till namnet var för dyra, sa HN att ägarna uppgett själva på sidan. De hade dock fått tillåtelse av Nyheter24 att starta upp själva sidan (HN, 2016). Till Sveriges Radio kommenterade Eriksson att initiativet var en nostalgisk, häftig tribute. Han hade själv gått in och startat ett konto med sitt gamla nick, och trodde att den tillfälliga överbelastningen berodde på att så många försökt logga in samtidigt (SR, 2016).

När man besöker adressen stajlplejs.se år 2024 möts man av meddelandet att

Nu stänger vi Stajlplejs Nostalg

Efter drygt 8 år är det dags att låta minnena ta vid och farväl av en epok i svensk internet historia. Originalen har då och då lyfts fram som världens första webbcommunity. Rickard Eriksson startade Stajlplejs (som sedan bytte namn till LunarStorm) redan 1996. Vi som arbetat med Stajlplejs "Nostalg" helt ideellt under åren vill tacka alla nuvarande medlemmar och även

skicka en hälsning till ni miljontals som en gång i tiden hade "Stajlplejs / LunarStorm 1996-2010" som sitt andra hem.

Det har vart en otrolig resa!

Längre ned på sidan följer några nostalgibilder samt statistik, exempelvis att sidan mellan nyårsafton 2015 och 2023 haft 39 683 medlemmar.

Ett inlägg den 19 april 2024 berör Stajlplejs Nostalg i Facebookgruppen för LunarStorm. Inlägget är skrivet av samma person som undertecknat meddelandet på sidan, och innebär en inbjudan till en ”Helg fylld av nostalgi och minnen” då StajlPlejs Nostalg ska återuppstå tillfälligt över helgen. Inlägget uppmanar till utforskning av ”det digitala arkivet”, alltså sidan, för att återvända till en betydelsefull tid. Så trots att sidan officiellt lagt ned, återuppstår den vid separata tillfällen.

Sammanfattande analys

Mitt resultat tyder på ett förhållandevis starkt engagemang för att se LunarStorm som ett kulturarv värt att bevaras – från arkivinstitutioner, företag och privatpersoner. Sidans aktivitet, och sidan i sig, bör klassas som ett digitalt folkminne då själva funktionaliteten byggdes för att underlätta skapandet av gemenskaper. Den är del av det bredare kulturarvet, som banbrytande plattform för Sverige och resten av världen, där en hel generation fick möta den digitala världen, att lära sig HTML och kod, på ett lättillgängligt sätt. Till skillnad från dagens Facebook uppmuntrades användare själva vara med att forma sidan.

Ägarbyten bidrog till minskat internt engagemang. Säljsidan tog övertaget, känslan för sidan försvann och lades ned, vilket ledde till begränsade möjligheter att arkivera dess digitala folkminnen i traditionell bemärkelse. Idag tycks det snudd på omöjligt att återställa eller bevara innehållet. Liksom dagens företag vars användarvillkor Cannelli och Musso (2022) analyserat, betraktades inte innehållet ur långtidsperspektiv. En sådan inställning behöver inte betyda en själlös, företagsdriven inställning – tvärtom framstår LunarStorms inre krets som väldigt engagerad i produkten som ett roligt projekt i syfte att få människor att mötas snarare än att tjäna pengar. Den största anledningen till att innehåll raderades regelbundet var den otillräckliga lagringskapaciteten. Ville någon ha hjälp att spara sin data fick denne det. Utvecklarna tog ansvar för innehållet i den mån som var möjlig. Eriksson har startat en Facebookgrupp där tidigare medlemmar kan nostalgisera. Här finns också tidigare medarbetare som både besvarade gruppinlägg

och gärna ställde upp på min intervju. De som verkligen brann för sidan har funnit andra sätt att levandegöra gemenskapen.

Levandegörandet av sidan avgörs också av användarnas enskilda sparande. I Facebookgruppen syns kära minnen från LunarStorm. Skärmdumpar och föremål är exempel på innehåll från det egna personarkivet, som också Condron (2019) belyser, som givits nostalgisk innebörd enligt de motivationer hon nämner. Här deltar användare i en ny form av minnesplats; liksom Noras (1989) definition är platsen skapad till minne av händelsen, men till skillnad från ett traditionellt arkiv ges användare ökad möjlighet att aktivt bidra och interagera. Plattformarna styr idag minnesmöjligheterna (Lee 2020; Acker & Kreisberg 2019; Jungselius & Weilenmann 2023). Men användarna hittar sätt att själva påverka. Även Stajlplejs Nostalg innebär en ny sorts minnesplats enligt Noras definition. Men det är inte heller ett traditionellt arkiv, eller ens en klickbar crawlergenererad kopia. Sidan ser ut som LunarStorm år 2002 utan användarinnehåll, ett sätt att låta användare träda in i historien. Att många kom tillbaka under gammalt användarnamn tyder på att communitykulturen varit saknad i sig; inte enbart det egna innehållet. Nyheter24 äger, åtminstone då, varumärket. Det belyser återigen företagets makt över innehållet, som Cannelli och Musso (2022) samt Shiozaki (2022) framhåller genom copyrightfrågan. Men sidan startades ändå, under annat namn. Förutsättningarna stöps om, användarna hittar sätt att nostalgisera.

Tekniskt kunnande påverkar alltså den enskilda arkiveringsmöjligheten, som Condron (2019) och Jonasson nämner, men också perspektivet på innehållet. Hos användarna finns exempel på frustration över saknat digitalt innehåll, liksom hur Cannelli och Mussos (2022) informanter beklagar dataförlust när det är för sent. Enligt Noras och Assmanns definitioner av minnet uppstår behovet av att nostalgisera först då (1989; 2016).

Bilddagboken

2011, samma år som LunarStorm lades ned, beskrevs Bilddagboken i en artikel hos Svenska Dagbladet som den enda plattformen som bibehållit hög aktivitet jämsides konkurrenten Facebook. Dåvarande vdn Malin Lagerström menade att Bilddagboken höll sig inom sin nisch – sidans funktion var att ladda upp bilder, vilket också är vad användarna ville ha. Dessutom ägde användarna rättigheterna till sina uppladdade bilder. I youtubeklipppet av kontot VeckansAffärer där grundarna Sebastian Björkelid och Joakim Grönvall intervjuades år 2007, berättade de hur Bilddagboken 2004 börjat som ett hobbyprojekt som vuxit rejält utan

marknadsföring. Det ursprungliga syftet var att skapa en egen bilddagbok, vilket fler snart också ville. Björkelid och Grönvall ordnade därför så att andra kunde skapa egna konton, och sidan blev den snabbast växande i Sverige. I klippet sa marknadschefen Marcus Gners att sidan redan dominerar bland Sveriges unga och nu behöver fånga in de vuxna. Björkelid menade att en vanlig missuppfattning var att sidan bara bestod av 14-åringar, när åldersspridningen i själva verket var väldigt stor (svd, 2011). I klippet nämns att Bilddagboken nyligen sålts i 40 procent till Lunarworks. Snart ingick också Bilddagboken i Wyatt Media Group, och sedan Nyheter24 (VeckansAffärer 2007).

Bild från Bilddagbokens dåvarande startsida (Internetstiftelsen, 2016). 2011 låg besöksantalet på en miljon aktiva användare, en halvering sedan sidans storhetstid några år tidigare (svd 2011). Då bytte sidan namn till Dayviews. I en artikel från Digital PR samma år beskrivs namnbytet av ”ungdomsklassikern Bilddagboken”, som i kombination med ny design ska ge ett vuxnare, internationellt gångbart intryck. I denna artikel nämns också den nya möjligheten att exportera bilder från DayViews till Facebook. Artikelförfattaren ställer sig dock tveksam till att dessa uppdateringar skulle få fler att stanna på sidan framför Facebook (Digital PR 2011).

Möjligen fick sociala media-spanaren ovan rätt. 2017 beskriver journalisten Towe Boström i en artikel hos nättidningen Breakit att Dayviews ägare Nyheter24-gruppen ska ”göra sig av med massa småskalv”, det vill säga mindre webbsidor som Dayviews och Hamsterpaj. Nyheter24:s grundare säger i artikeln att de lägger för mycket pengar på något för litet, och i princip skänker bort sidorna för att bli av med dem. Grundaren beskriver sig själv som en entreprenör som gillar att se bolag

växa, och inte kan bedriva medial förlustverksamhet för resten av sitt liv. Så mycket brinner han inte, utan måste då vidta åtgärder (Boström 2017).

Observationer av plattformen

Jag har inte kunnat hitta några minnesprojekt kopplade till Bilddagboken. Kanske är det i och för sig inte aktuellt så länge sidan är i drift, även fast det kanske inte riktigt Bilddagboken som användare minns det från runt år 2010. Idag heter sidan DayViews, och har betydligt mindre aktivitet än för 15 år sedan. Med samma avskalade svartvitblå utformning är sidan sig lik, förutom att sidan, som profilerar sig som en bilddagbok, brukade ha betydligt fler bilder att titta på.

Idag, den andre april 2024, liksom de andra dagar jag testat att gå in på sidan det sista halvåret, möts jag av felmeddelandet ”Tekniskt fel pågår. På grund av att en server kraschat är det vissa problem att ladda upp bilder. Flera äldre bilder har även försvunnit till följd av detta, vilket vi beklagar. Vi arbetar för att få igång det så snart som möjligt.”. På startsidan syns inte ett enda foto.

Jag söker fram sidans adminkonto, Dayviews utveckling. Den fjärde juli 2017 skrivs där i ett inlägg ”information: stängning av Dayviews” följt av texten

Kära vänner och älskade användare,

Efter tretton fantastiska år har det tyvärr blivit dags att ta farväl av sidan som länge har betytt så mycket, för så många. Dayviews kommer att stängas ner efter sommaren.

Från början tänkt som en liten privat sida för att visa bilder för familj och vänner, startade Sebastian Björkelid och Joakim Grönvall sajten Bilddagboken.se, år 2004. Vänner och bekanta hängde snabbt på och ville ha sin egen bilddagbok, så Sebastian och Joakim tog beslutet att öppna upp sidan för alla och se om det skulle uppskattas och användas.

Några år senare hade Bilddagboken nästan en miljon användare och över tvåhundra miljoner uppladdade bilder.

Det har varit många turer och äventyr för sidan sedan dess – uppgångar, nedgångar, försäljningar, hackningar, designbyten, namnbyten, och mycket mer!

Nuförtiden finns det många andra produkter och tjänster för att lagra och dela bilder. Det i kombination med att vi som bolag satsar på andra områden i vår portfölj har lett fram till beslutet.

Rent praktiskt så innebär det att om du som användare har bilder du vill spara ner, så behöver du göra det före den 1:a september.

Det finns en exportfunktion som du kan använda för att ladda ner dina bilder. Den kommer finnas tillgänglig lika länge som sidan, men kan ibland vara långsam om många använder den samtidigt.

Du hittar exportfunktionen i dina inställningar.

Har du frågor eller behöver hjälp så kontakta oss via vårt supportformulär:
<http://dayviews.com/p/supportForm/>

Tack för den här tiden!

Dayviews Crew

Här meddelas alltså att sidan ska läggas ned och att det finns en exportfunktion för att spara bilder lokalt tillgänglig så länge sidan finns kvar. Under inlägget finns 110 kommentarer av användare. Inläggen från 2017 innehåller lika mycket användare som ”tackar för den här tiden <3” och beskriver hur viktig sidan varit för dem, som användare som tackar för exportfunktionen. Många efterfrågar också en funktion för att ladda ned tillhörande text till bilderna, vilket ordnas och offentliggörs en dag senare i nytt inlägg. Kontot har dessförinnan lagt upp inlägg då och då, för att uppdatera användarna om förändringar – exempelvis en ny mobilvariant av sidan eller att spam tagits bort, vilket tyder på ett engagemang att driva sidan fram till detta datum.

Lite senare den sommaren, i ett inlägg från 9 augusti 2017, publicerar adminkontot ännu ett inlägg:

Glada nyheter – Dayviews lever vidare!

Hej alla!

För ett par månader sedan så togs beslutet att Dayviews skulle läggas ner. Detta var såklart väldigt sorgligt för alla inblandade och beslutet togs inte lättvindigt.

Men som en vit riddare inridandes i skymningen, kom räddningen i sista stund. Vi kan idag gå ut med att Dayviews kommer att leva kvar och har sålts till de digitala entreprenörerna Fredrik Selin, Carl Nordström samt Oscar Eriksen, som bland annat ligger bakom sajter som Modegallerian.se, Spelsnack.se och Emocore.se.

Sidan kommer framöver att fortsätta drivas med samma syfte och de delar som vi alla älskar och använder oss av!

Mer information kommer snart.

Sidan har alltså fått nya ägare, vilket bekräftas i en artikel från Breakit. De nya ägarna, två entreprenörer, skriver i ett mejl till Breakit att sidan är för bra för att läggas ned, och att de vill förnya den. (Breakit 2017).

Inlägget om de räddande ägarna har 158 kommentarer. Till en början fick kommentarerna ofta engagerade svar från adminkontot. Långt senare, i en av fem kommentarer från 2023, av användare som alla uttrycker att de vill ha sina bilder tillbaka, finns följande skrivet av ett numer raderat konto:

Snälla, snälla kan ni i alla fall gå ut med något slags officellt statement? Ni bara lovade massa och sedan ignorerade oss. Hörde rykten om att någon dog eller något. Men ni måste förstå:

- Vi trodde det skulle läggas ner. Började ladda ner våra bilder.
- Ni kom och sade nej lugn, det är ingen fara. Så vi slutade oroa oss.
- Sedan försvann allt och många av oss har förlorat 10 år av bilder. DAGLIGA bilder.

Tänker på det här minst en gång i veckan, det gör så ont att det bara är borta. Tror det är många som skulle vilja backa ekonomiskt för att få sina bilder tillbaka om pengar/funding är problemet för att lösa vad som nu kraschat.

Här uttrycks alltså en frustration över en bildförlust som skett mellan 2017 och 2023. Ett annat raderat konto kommenterade år 2021

Skönt att servern kraschade. Nu slapp jag att bekymra mig över alla bilder som låg ute där i etern bland alla konton som hade dem förvarade hos gamla kompisar, flickvänner och dylikt.

Skönt så in i helvete. Tack för att allt inte går som smort alltid.

Men sedan slutet av 2017 rör de sporadiska inläggen nästan enbart frågor om det är för sent att få tillbaka gamla foton och varför inte ens exportfunktionen finns kvar längre. En användare skriver att han ”ärligt talat kan tänka sig att betala minst 1000 kronor för att få alla sina gamla bilder tillbaka”. Vissa användare undrar också varför de inte får något svar av de ansvariga, varken under inlägget eller via mejl. De nya ägarna tycks de ha tystnat med åren.

Intervju med Bilddagbokens chefsutvecklare 2008 – 2012

Sju år efter senaste ägarbytet, 2024, intervjuar jag Erik Jansson, tidigare chefsutvecklare på sidan. Direkta citat av Jansson återges med citattecken.

Jag frågar vilka år han var delaktig. ”Det kan ha varit från 2010. Sen kan jag ha slutat 2013. Jag ska kolla upp så att jag kan säga säkert. LinkedIn ljuger väl inte? Här står det 2008 – 2012”. I samband med vår intervju besöker Jansson Bilddagboken, eller DayViews, för första gången på säkert tio år. ”När jag tittar på

hur koden ser ut skiljer det sig inte jättemycket från när jag slutade. Lite banners, utrymmen och sådana saker har tillkommit. Men själva tekniken ser likadan ut som den vi skapade. Designen är sig lik också. Det står också något här om en krasch. Jag vet inte hur många år det (felmeddelandet) stått där. Jag tror att ungefär sex månader, kanske ett år, efter att jag slutade så var det någon server som kraschade och jättemånga bilder blev kryssade. Inte alla bilder, vi hade väl en sex, sju stycken bildservrar”.

Jag berättar att även jag känner igen felmeddelandet från de upprepade gånger jag besökt sidan vid skrivandet av denna uppsats, men också från tiden jag använde sidan, eller från när jag ville spara ned mina bilder. Jag berättar också om hur användare söker svar på var foton tagit vägen under adminkontots inlägg. Jag spekulerar i om det är därför de nuvarande ägarna är svåra att nå. ”Det är möjligt. Men nu verkar dataförlusten vara total. Om någon köpt hårddiskarna vi hade för 12-13 år sedan är sannolikheten att de ännu fungerar mycket liten. Förmodligen saknas pengar att hålla i gång dem. Men jag har heller aldrig blivit rådfrågad av de som tog över. Men jag vet ju inget om det. Du vet bättre än jag vilka de är”.

Erik Jansson började som utvecklare på Bilddagboken mitt i den stora tillväxtfasen 2008, en tid då sidan ännu drevs från Linköping, när budget ännu fanns för att säkerställa säker lagring av data på fungerande hårddiskar. ”Vi ville uppfinna ett finansierbart sätt att spara data på. Det fanns då inga tjänster för den mängden data. Användare fick ladda upp bilder, och fortsätta äga rättigheterna till bilderna. Det var idén. Jag minns att vi pushade hårt på det, att hos oss äger man sina bilder och vi använder dem inte utan tillåtelse. Facebook hade lite tvivelaktiga villkor runt bilder, och MSN och Messenger hade sina villkor. Alla bilder som delades i Messenger kunde de använda i marknadsföring och till egna syften. Hos oss var det inte så. Om man skulle ha med sin bild på en av våra tävlingar var man tvungen att ge lov till oss att vi skulle kunna använda bilden och publicera den utanför en egen bilddagbok. Det var vi väldigt hårda på”.

En hackerattack skedde bara någon månad innan Jansson började, som ledde till att uppgifter som lösenord och namn spreds på nätet, men under hans anställning skedde inga sådana attacker eller dataförluster: ”Vi var väldigt hårda på att vi inte skulle bli hackade igen också. När det hände så var det fortfarande ett garageprojekt av två tonåringar. Ingen visste hur man skulle göra. Det fanns ingen handbok på hur man bygger ett community på den tiden. Så folk blir hackade. Det märker man ju även idag. Jag vet att vi medvetet tänkte att vi inte skulle göra saker som inte kändes

okej. Vi använde sidan själva, jämförde oss med konkurrenter, skrev någonting och lanserade någonting. Sen kom säkerhetstänket efteråt. Efter den hackerattacken och det PR-huset efteråt så var helt klart informationssäkerhet en del av verksamheten”.

Då, runt 2008, var det LunarStorm som var på väg ner, och ägaren Wyatt Media Group köpte upp produkten Bilddagboken och ville förädla den. De insåg att framgångsreceptet för sidan fanns i teamet i Linköping, och lät det vara förankrat där. Wyatt Media Group ville satsa hårdare på betaltjänster, likt LunarStorms PRO-tjänst. Teamet i Linköping tilläts arbeta med utveckling och lansering av sådana nya idéer och projekt, och Bilddagboken höll sig lönsam i några år.

Kryssade bilder

Jansson valde att avsluta sin tjänst ungefär ett halvår efter andra ägarbytet, strax innan en del av lagringssystemet la ned. Det vill säga, när Wyatt Media Group sålts till Nyheter24. Jansson förklarar att hårddiskar som används för att lagra data hela tiden snurrar och slits, och därför behöver bytas kontinuerligt. I snitt håller de ungefär två till tre år. Detta sköttes noggrant under tiden då Jansson var chefsutvecklare, mycket tack vare att det fanns budget avsatt för ändamålet. Användarsiffror hade gått nedåt en tid vilket resulterat i bristande inkomster och i förlängningen att budgeten försvunnit. Bilddagboken försökte profilera sig gentemot utmanaren Instagram. Men i samband med uppköp och svikande användarunderlag försvann motivationen och inspirationen. ”Vi såg ju Instagram komma. Facebook fanns redan, men Instagram hade det som folk saknade då”.

Hårddiskfelet resulterade i att sidan började visa kryssade bilder, alltså bilder som inte längre gick att visa eller tillgå. ”Sedan dess tycks det ha fortsatt bli än mer kryssade bilder, noterar Jansson. Att sidan finns kvar är säkert tack vare den goda tanken att bevara den, men det är diskarna som behöver bytas ut för att sidan ska kunna hålla i gång och ha fungerande innehåll”, förklarar han: ”Det blir inte lönsamt. Jag tror att när jag jobbade där så kostade Bilddagboken i drift några hundratusen kronor om året. Tre, fyra hundratusen kronor om året att hålla i gång. Det är inga privatpersoner som har de pengarna. Då var vi ändå på relativt billig hårdvara och sådär. Hemanvända grejer som man kunde gå och köpa i datoraffär”.

Initiativ till bevarande

Jansson är osäker på intresset hos tidigare medarbetare för eventuella minnesprojekt, men ett visst engagemang fanns strax efter de flesta slutade. Jansson säger att han vet att några ”därifrån”, Bilddagboken alltså, var engagerade kort efter att de slutat. Men exiten från företaget blev inte ett optimalt avslut: ”Bilddagboken var Sebastians och Joakims bebis. De jobbade vidare med andra projekt, och hur deras intresse såg eller ser ut för Bilddagbokens bevarande vet jag inte”. Jansson känner fortfarande grundarna av sidan, men diskuterar sällan Bilddagboken idag, ej heller eventuellt deltagande i min uppsats. Jag säger att jag skrivit till de jag kunnat hitta, som jag är säker på är rätt person, på LinkedIn. ”Det är lätt att missa där. Jag får jättemycket meddelanden på LinkedIn. Men jag ska höra med dem”.

Innan Jansson slutade arbetade han för att öppna sidans API för att göra innehållet tillgängligt utifrån för sparande. Initiativet gav Jansson möjlighet att göra en backup på sina egna bilder, samt möjliggjorde för andra att göra detsamma. Han skapade ett program för ändamålet och delade det på GitHub⁶ för andra att använda. Jansson minns tillbaka att det åtminstone var någon som hörde av sig inom ett halvår med frågor om hur man startar i gång programmet. ”Men jag vet inte hur det gick med det sen, eller med sidans API”.

Jag frågar om Jansson känner till något externt nostalginitiativ, om arkivinstitutioner tagit kontakt eller om många kontaktat i övrigt med frågor om det är möjligt att få tillbaka försvunna bilder. ”De har inte kontaktat mig, jag vet inte mer än den personen som ville ha programmet. Det är möjligt att arkivinstitutioner eller liknande hört av sig, men det är inget jag känner till. Det går väl att komma åt datan på de här diskarna. Frågan är liksom, är det värt besväret? Det är oerhört stora mängder data, utspritt på massa diskar. Om du ska återställa en bild så kan den ligga utspridd på tio olika diskar. Så då måste du kanske plocka ut de här snurrande diskarna ur tio olika diskar, kombinera ihop dem och försöka återskapa datan. Det blir ett oerhört jobb. Hade man gjort det i en polisutredning eller någonting sådant, då hade det kostat kanske miljoner. Då hade man kanske gjort det. Men det kostar mer att återställa datan från de här trasiga diskarna än det hade kostat att hålla det i drift. Jag vet att folk har haft en laptop med en disk som har gått sönder som har skickat in den för att få den återställd. Det var en disk och det kostade 30 – 40 000 kronor”.

⁶ Github.com är en digital plattform där mjukvaruutvecklare kan spara och dela projekt, ofta i öppen källkod (github.com 2024).

Jag säger att då finns det ändå en liten möjlighet att man skulle kunna. ”Jag vet inte vad som har hänt. Jag vet inte vad som har hänt med de här serverna. Är det samma serverar som det var som fortfarande snurrar? Jag har ingen aning”.

Om Bilddagboken som kulturarv och plats för digitala folkminnen

Jag frågar vad Jansson tänker om innehållet, sidan och tiden som kulturarv. ”För mig, jag jobbade och levde med arbetet under flera år. Och var aktiv, dels i mitt jobb, dels med mina kollegor och en del privat också. Jag träffade vänner genom Bilddagboken. Vi rekryterade folk till vårt team från tävlingar vi gjorde. Man var engagerad i gemenskapen där. Men kan man inte gå in och se sina bilder nu. Jag sitter och läser kommentarer vid ett kryss. Så visst, hade det fungerat idag så hade jag säkert gått in och tittat på det ibland. Som man kollar i ett gammalt fotoalbum”.

Jag frågar om de reflekterade någonting då över vilken roll de spelade för ungdomar eller alla i målgruppen, det digitala avtrycket och det långtidsbevarande perspektivet. Eller om de mer tänkte att nu har vi en bra produkt här och nu, vi vill få det att funka. ”Det fanns också en punkt när det kändes som att det var överspelat och vi hade inte makten att göra vad vi ville. Om det inte kostat flera hundratusen kronor om året så hade jag sagt att ni kan få tillbaka det gratis. Jag hade inte plockat ut hundratusen kronor ur egen ficka för att hålla det igång. Jag vet inte om användarna hade gjort det heller”.

Jag frågar om det alltså var pengar och ägarbytet som ledde till att engagemanget dog. ”Det som hände var att användarna svek. Och då försvann pengarna. Och då blev det sålt och sen blev det liksom någon annan skulle försöka rädda det och det gick inte heller. Det försvann ännu mer användare. Då körde man ännu mer reklam och ännu mer påträngande bandvärde och sånt och då försvann det mer användare. Så när jag jobbade där så var vi på nedgång på slutet. Alla visste det. Samma sak med LunarStorm också”.

Jag påpekar att det kanske är lätt att vara efterklok, men att det hade varit svårt att göra annorlunda. ”Hade det bara varit text och så hade man klarat den ekonomiska kostnaden. När man går in på sidan nu kan man se alla kommentarer och hålla databaser. Mycket av kostnaden för driften och serverna var för att det var så oerhört mycket trafik. Det kostar bandbredd och det är massa serverar bara för att hantera det. Nu är det inga besökare så man kan snurra koden på sin dator. Problemet är att det var så oerhört många bilder. Idag kan man köpa åttataterbytesdiskar till sin dator. Det är oerhörda mängder. På den tiden snurrade man inte ens en tiondel av det.

Hade man kunnat resa i tiden och åka tillbaka 12 år, hämta datan och stoppa det på nya diskar så hade det kanske gått mycket bättre. Men användarnas svek och det kostade en massa pengar att hålla i gång. Vid någon punkt så tjänar man mindre pengar än vad det kostar. Makten togs bort från oss som hade gjort sidan. Makten bestämmer vad vi skulle göra och vad vi skulle fokusera på”.

Jag påpekar att det ändå fanns vissa planer att utöka och försöka hitta på nya saker för att locka eller få besökarna att stanna kvar. ”Från ägarperspektiv så tror jag det bara handlade om att mjölka ut så mycket pengar som möjligt”.

Jag spekulerar i ifall intresset kring själva sidan även kan ha något att göra med plattformens uppbyggnad. Bilddagboken var en fotodagbok, LunarStorm byggde upp en gemenskap kring själva sidan. Jansson säger att de hade ett uttalat mål att inte vara ett community, utan att verktyg. Således kanske användare är mest intresserade av sitt eget innehåll snarare än att minnas gemenskap. Men det är ändå bara en person som kontaktat Jansson med förfrågan om bilder: ”Jag vet inte mer än den personen som ville ha programmet. Men jag hade heller ingen publik roll. Vissa hardcore-fans visste vem jag var. Jag var med i forumet ibland och undervisade om tekniska saker. Ibland nämndes jag när vi gjorde stora förändringar”.

Jag frågar om de hade många hardcore-fans. ”Jag vet att det var någon person där som tyckte det var jättekul med oss i teamet som gjorde det som en seriefigur av oss alla. Det var bilder på oss. Så jag hade en avatar som han hade ritat av mig som en seriefigur. Då vet man att man har fans”.

Jag ser genom webbkameran att Jansson har en annan känd tecknad figur på sin t-shirt och undrar om de någonsin funderade på att trycka upp t-shirts med seriefigurerna, att använda sig själva som en slags maskots för att forma plattformens identitet likt nedtonade LunarStorm-Bjarnes. Även om Bilddagboken aldrig var ett community, utan främst en plats där minnen bevarades i form av bilder, blir det uppenbart att där byggdes en gemenskap bland både de som skapade och använde sidan. Det framgår än tydligare av vad jag kan utläsa av användaraktiviteten både på Bilddagboken och Facebookgruppen för 00-talsnostalgi som presenteras nedan.

Sammanfattande analys

Jag menar att Bilddagboken är att betrakta som ett digitalt folkminne, och i förlängningen kulturarv. Även om sidan inte var ett community var den ett tag populärast bland svenska ungdomar. Jansson beskriver att Bilddagboken hade ett uttalat syfte att inte vara ett community, utan ett verktyg. Samtidigt säger han att det förr inte fanns någon manual för hur man bygger ett community – ett ordval som visar att gränsdragningen är inte helt uppenbar. Inte minst påverkades sidan nog av hur användarna ville använda den. Ungdomarna behövde en mötesplats. Sidan markerade inträdet i en ny tid när foton, med digitalkameran, fick en större betydelse i hur vi kommunicerar. Måhända mer stilrent likt Facebook, men Bilddagbokens målgrupp var egentligen inte ungdomar. Även Bilddagboken gav dock möjlighet att i viss mån modifiera profilen med typsnitt och färg. Liksom LunarStorm gavs användare viss frihet att påverka sidan. Men framför allt fick användarna ökat inflytande genom att behålla rätten till sina bilder.

Liksom för LunarStorm bidrog ägarbyten till minskat internt engagemang – säljsidan tog övertaget, känslan för sidan försvann och sidan lades ned, vilket ledde till begränsade möjligheter att arkivera dess digitala folkminnen i traditionell bemärkelse. Att bilderna skulle gå att få tillbaka tycks oerhört svårt, både tekniskt och kostsamt. Datan, som främst bestod av bilder, krävde mer plats och större underhåll än bara text. Jag har inte kunnat finna ett engagemang från grundarna, likt det LunarStorms grundare bedriver. Ej heller Jansson kunde svara på om det ännu finns ett engagemang från grundarna, och de talar sällan om sidan på det sättet. Om verktygets huvudfunktion att ladda upp bilder slutar fungera och bilder försvinner är det kanske svårt att skapa ett initiativ likt StajlPlejs Nostalg. Det skulle påminna om dagens Facebook eller Instagram, där ju själva bilderna är i fokus. Däremot ledde Jansson själv initiativet till att möjliggöra nedladdning av bilder via sidans API – en passande metod för att insamla innehåll genom sidans bakdörr (Hockx-Yu 2014; Day Thomson 2016; Acker & Kreisberg 2019). En exportfunktion fanns senare, likt den funktion som dagens sociala medier erbjuder (Cannelli & Musso 2022). Precis som hos LunarStorm tog utvecklarsidan ansvar för innehållet så långt det var tekniskt och ekonomiskt möjligt, men utan långtidsperspektiv på innehållet.

Exemplet belyser användarnas makt över innehållet. Att sidan inte längre kunde underhålla bildfunktioner har kanske främst att göra med ett minskat användarunderlag. Sidan köptes upp 2017, som ett engagemang från användarperspektivet likt de enskilda initiativ Hockx-Yu (2014) uppmuntrade.

Initialt var dessa ”räddare på vita hästar”, som de kallade sig, mycket engagerade och besvarade användares förfrågningar. Samtidigt var det upp till användarna att spara ned sitt innehåll i tid, som en del i personarkivet Condron (2019) och Cook (2013) beskrev. Men som Cannelli och Mussos (2022) studie visar bekymrar sig föga för långtidsbevarandet så länge handlingen finns kvar. Några gånger per år fortsätter användare att kommentera under adminkontots sista post år 2017, efterfrågande sina gamla bilder. Som i Shiozakis (2022) studie finns också de som motsäger sig långtidsbevarandet. Sidan blir som en minnesplats i sig själv, i viss mån talande även utan bilder. I förlängningen är det som med Nora och Assmanns (1989; 2016) definition av minnet – behovet av att helga en händelse börjar först när den blir till minne.

Facebookgruppen *Vi som var unga på 00-talet*

Här analyseras Facebookgruppen *Vi som var unga på 00-talet*. Våren 2024 har gruppen strax över 110 000 medlemmar. I gruppens beskrivning står att det är en nostalgigrupp för de som vuxit upp under 00-talet. Användare uppmanas dela sina minnen i form av tankar, bilder eller historier. Således är det grupp som ringar in rätt tidsperiod. Inläggen görs på privatpersoners eget initiativ från egna konton.

Jag söker på ”LunarStorm” först, och sedan ”Bilddagboken” i sökfältet för inlägg. Resultatlistorna är långa, inläggen kommer sporadiskt – ungefär tre i månaden, med betydligt fler omnämmanden i kommentarer. Många inlägg berör frågor om vilken plattform andra hängt på mest förr: I ett av inläggen från 2023 frågar en användare om andra hängt mest på LunarStorm, Playahead, Nattstad eller Bilddagboken. För den specifika användaren gällde LunarStorm först och främst, sedan Playahead och Nattstad, och Bilddagboken i gymnasieåldern. Inlägget har 191 kommentarer. Bland kommentarerna syns LunarStorm och Bilddagboken som två av de tidigare mest populära sidorna, idag ofta ersatta av Facebook och Instagram. Urval av kommentarer:

Först skunk.nu sen LunarStorm.. Minns ännu dagen jag stängde ner lunar för Facebook.. Det var ett stort steg..

Nån som har koll om man på nåt vis kan komma åt bilderna man hade på bilddagboken eller om dom är borta för alltid?

Svar av annan användare: jag vet att för länge, länge sen kunde man få alla bilder, som en zip-fil har jag för mig. Vet inte om det fortfarande går eller om det var i samband med nån rensning eller nåt men värt att kolla upp!

Ångrar att jag lagrade mina bilder i bilddagboken.... allt är borta numera.. Många fina bilder och minnen som inte går att få tillbaka!

Kommentarerna speglar den uppfattning jag fått om användarnas övergång från svenska till internationella plattformar, samt frågan om dataförlust hos Bilddagboken. I flera andra inlägg efterfrågas om användare minns sina användarnamn från LunarStorm. Ett av inläggen har över 900 kommentarer, vilket tyder på stor nostalgi kring funktionen att ha ett användarnamn som idag saknas på Facebook. Dessutom finns inlägg där sidans inbyggda funktioner och estetik nostalgiseras, såsom de valbara tecknade profilbilderna eller menysymboler. Vissa efterfrågar funktionen att kunna redigera bakgrunder med mera på Facebook som man kunde på LunarStorm. I ett annat efterfrågas Bilddagbokens funktion att kunna se sina senaste profilbesökare. I ytterligare ett annat uttrycks glädje över att ha kunnat logga in på sin profil fortfarande, då sidan ju fortfarande finns.

Sammanfattande analys

I denna generella nostalgigrupp för 00-talet belyses LunarStorm och Bilddagbokens inflytande. Det är själva minnena, men också sidornas funktionalitet, som avhandlas. Plattformarna med sina algoritmer styr funktioner och minnesmöjligheter. De lyfter fram delar av det digitala personarkivet (Lee 2020; Jungselius & Weilenmann 2023; Acker & Kreisberg 2019). Men liksom för Facebookgruppen för LunarStorm hittar här användare ett nytt sätt att förenas kring och minnas sina tidigare, digitala gemenskaper. Det är också enkelt att delta, och användare uppmuntras till att bidra med sina minnen. I den digitala sfären underlättas interagerandet, både när gemenskap skapats och blir hågkommen. Det resulterar i en ny typ av minnesplats.

Diskussion och slutsats

Nedan diskuteras resultat och analys med målet att presentera slutsatser utifrån mina frågeställningar.

Diskussion

Vid jämförelsen av LunarStorm och Bilddagboken ser jag åtskilda sätt att bygga och bevara gemenskap i form av minnen, som i viss mån påverkar dels vilka möjligheter till arkivering som finns, dels intresset för det.

Mitt intryck är att det betraktas som *folkminnen* ofta är sedvänjor sprungna ur gemenskaper. Generellt har folkminnesarkiven dokumenterat vanliga människors historia, som förändras med tiden – gemenskaper som blir till minnen. Gemenskap, och virtuell gemenskap, har i sin tur en direkt koppling till begreppet *community* (It-ord 2019; Datatermgruppen ”Community”).

LunarStorm var ett community enligt den definitionen. Där fanns vännerna och en inbyggd uppmuntran att lära känna nya personer. Det fanns en kultur med maskot och språk som stärkte gemenskapen. Bilddagboken var en språngbräda in i en ny tid – med ökad tillgång till digitalkameror hamnade bilder i fokus, med en avskalad design och ovilja att kalla sig för community. Likväl var det den populäraste sidan bland unga en tid. För båda sidor beskrivs av insamlat material en teoretisk möjlighet att öppna upp sidornas innehåll på nytt, men en stor ekonomisk, teknisk och juridisk svårighet att göra det. Det finns ett intresse från användarna att minnas gemenskapen och en frustration över att det inte görs tillräckligt för att bevara den.

Varken Isof eller Internetstiftelsen bedriver en aktiv insamling av användaraktivitet från LunarStorm eller Bilddagboken. Att tillfråga endast dessa två arkivinstitutioner innebär att denna studie inte ger en heltäckande bild av enskild internetarkivering för digitala mötesplatser i svensk kontext. Men valda institutioner med sina syften utgör kontrasterande exempel, och visar att samma utmaningar som Carlberg & Eldevall (2018) framhöll ännu finns för båda. GDPR har skapat ytterligare juridisk svårighet att samla in och tillgängliggöra innehåll, jämte kompetens samt tekniska och ekonomiska förutsättningar. Insamlade institutioner är mitt i paradigmskiftet där man prövar vägar framåt (Cook 2013). Det finns en paradox i mängden opåverkat enskilt kulturarv som finns att tillgå på nätet, och svårigheten att samla

in jämfört med vid folkminnesarkivens början. Isof har till uppdrag att samla in folkminnen men kan inte spela in med dold mikrofon som ibland skedde förr. Internetmotsvarigheten kan vara insamling med webcrawlers eller API-ingångar. En större insamling av Internetplattformar blir kanske heller inte Isof:s uppgift. Folkminnesarkiven var från början enskilda, vilket belyser vikten av sådana. Internetstiftelsen är ett sådant – de har ekonomi, obundenhet och teknisk kunskap, åtminstone för 90- och 00-talens statiska sidor, och har insamlat sådana likt tillvägagångssättet hos Internet Archive. Men även med teknisk kunskap förblir insamling av digitala folkminnen etiskt problematisk, och det är inte heller stiftelsens uppdrag, som fokuseras på Internethistorien i sig.

För LunarStorm och Bilddagboken är det kanske för sent att göra en traditionell insamling. Initialt fanns ett stort internt engagemang hos både LunarStorm och Bilddagboken, både från grundare och medarbetare. Ägarbyten förändrade det. Säljfokuset ökade, den kreativa friheten minskade. Idag vet de tidigare utvecklarna inte ens om det är möjligt att återuppliva innehåll. LunarStorm och Bilddagboken köptes upp av samma mediebolag. Samtliga beskriver det som dödsstöten för respektive plattform. Ironiskt nog fick jag initialt god hjälp av dessa högt uppsatta i mediebolaget. De svarade tidigt på mina meddelanden via LinkedIn, och utan deras hjälp hade jag förmodligen aldrig hittat rätt person att prata med. Det tyder på en välvilja även från de vinstdrivande företagen – som inte konkurrerar med vinstintresset.

Ett företagsdrivet förhållningssätt – så beskriver Cannelli och Musso (2022) de idag största social media-plattformarnas inställning till användargenererat innehåll. Plattformarna med sina algoritmer har idag makten över vilka minnen som bevaras. Google och Facebooks minnesfunktioner för fram gamla statusar, foton och andra minnen i ljuset (Lee 2020; Jungselius & Weilenmann 2023; Acker & Kreisberg 2019). Men långtidsbevarandet har få klara riktlinjer för (Cannelli & Musso 2022).

Ett kort tidsperspektiv behöver dock inte innebära själlöshet. Både LunarStorm och Bilddagbokens utvecklare drev initiativ där och då som möjliggjorde för användare att spara ned innehåll, en möjlighet som i viss mån finns även hos Facebook, Twitter med flera (Cannelli & Musso 2022). Generellt tänkte man dock inte på att det nya en dag skulle bli nostalgi – man är i efterhand tacksam att man sparar delar av det.

Exemplen visar också användarmakten i den digitala sfären. När användarunderlaget minskade hade man snart inte råd att driva sidorna vidare. Det

är förståeligt att man tappar engagemanget och går mot nya projekt. Vi väljer hur vi vill ordna vårt innehåll på nätet, som Condrón (2019) beskriver. Vi har makten i hur vi framställer oss själva, och i det fjärde paradigmet får användarna större möjlighet att skapa sitt eget digitala personarkiv (Cook, 2013). Med det kommer också ansvaret att vara förutseende med viss teknisk kompetens (Condrón 2019). Då, liksom nu, lägger sociala medier ett stort ansvar på användarna för vad som sparas (Cannelli & Musso 2022). Liksom företagen reflekterar användarna ofta inte bortom här och nu, vilket syns i hur de efterfrågar sitt innehåll först långt senare.

I en tid då etikfrågor blir allt viktigare bör insamling bygga på frivillighet från användare och samarbete från plattformar. Insamling anses inte odelat positivt, vilket Bilddagbokens kommentarer och forskning av Shiozaki (2022) samt Dunkel (Wass 2013) visat. Skott, Jonasson samt Johansson föreslår att bygga funktionalitet kring bevarande. Att låta användare själva välja om de vill donera sitt innehåll för forsknings- och kulturarvssyften genom en inbyggd funktion på plattformen, eller skapa forum som tydligt visar att innehåll bevaras. Det kräver ökad prioritering av långtidsbevarande hos plattformarna. Utan funktionalitet krävs att användarna tänker långsiktigt och sparar ned saker i tid. För arkiv framhålls också att ett undantag i GDPR för insamlade institutioner vore önskvärt, samt mer samarbete och samordning mellan institutionernas kompetenser.

Vid sidan av plattformars funktionalitet och traditionella arkivinsamlingar finner engagerade tidigare användare och medarbetare redan nya, interaktiva sätt att nostalgisera och levandegöra. Stajlplejs Nostalg, ett ideellt initiativ fristående från LunarStorms ledning, utgör ett sätt att träda in i minnet. I Facebookgrupper förenas användare i minnet genom att bidra med delar av sina personarkiv. Där behovet finns blir bevisligen digitala mötesplatser till minnesplatser som också bygger på interaktion.

I förlängningen handlar det om makten över minnet; förutsättningarna för att minnas omstöps i det fjärde arkivparadigmet. Likväl hittar vi sätt att minnas. Enligt Noras och Assmanns (1989; 2016) definitioner av minnet uppstår behovet av att helga en händelse först när den blir till minne. Folkminnesarkiven kom till som enskilda initiativ först när allmogesamhället höll på att försvinna (Skott 2008). Till skillnad från Facebook, som plockar fram våra tio år gamla bilder, aldrig glömmer vilka statusar vi skrivit, är dåtidens Bilddagboken och LunarStorm borta. Fotona försvunna, digitalkamerans blick förlorar skärpan. Kanske blir minnet av plattformarna då desto mer kärt.

Slutsats

1. Hur kan aktivitet på sociala medier som LunarStorm och Bilddagboken förstås som digitala folkminnen?

LunarStorm och Bilddagboken utgör exempel på digitala folkminnen: genom att med sina funktioner revolutionera det digitala gemenskapsbyggandet, och genom att bära 00-talets ungas minnen som till stor del utspelade sig här. 00-talets flyktiga digitala mötesplatser kan liknas vid allmogesamhället för 100 år sedan – här växte gemenskaper som blev till kollektiva minnen.

2. Vem utför arbetet med insamlande, bevarande och tillgängliggörande av just dessa plattformar?

Då insamlade institutioner i dagsläget saknar resurser att genomföra större insamlingar syns störst engagemang idag från användare och företagen själva i digitala minnesinitiativ som enskilt sparande, Facebookgrupper och omstartade sidor.

3. Vad görs för att bevara aktivitet från plattformarna? Vad möjliggör och förhindrar arbetet nu och framåt?

Isof bedriver ingen aktiv Internetinsamling. Internetstiftelsen berättar om LunarStorm och Bilddagboken, men har ingen samling av användaraktivitet. Båda sidor har lidit omfattande dataförlust som leder både användare och tidigare medarbetare till nya sätt att minnas. Liksom för arkivinstitutioner styrs arkiveringsmöjligheten, makten över innehållet, av tekniska, juridiska, etiska och ekonomiska förutsättningar: men även av själva inställningen till digitalt innehåll som något samtida, ej sett ur långtidsperspektiv. I förlängningen styr personligt engagemang från användarna, företagen och insamlade institutioner.

Vidare forskning

Ämnen i gränslandet mellan arkivvetenskap, informationssäkerhet och informatik är över lag aktuella, där kunskapsutbytet tjänar på att stärkas. Förslag följer nedan:

- I takt med att plattformar med sina gemenskaper blir till minnen borde de bli föremål för studier ur ett tillbakablickande perspektiv. I litteraturgenomgången beskrev jag hur LunarStorm och Bilddagboken förekommer i uppsatser och avhandlingar ur ett här- och nu-perspektiv: det vill säga, då. Skog (2010) skrev om hur mjukvarumiljön hos LunarStorm underlättar gemenskapsbyggande. Idag blir frågan hur mjukvarumiljöer underlättar, eller underlättat, enskild och offentlig internetarkivering. Konkret kan ämnet beröra plattformars minnesfunktioner eller hur företagen tar ansvar för att användargenererat innehåll blir en del av kulturarvet.

- En studie likt min där fler arkivinstitutioner ingår hade givit en mer heltäckande, uppdaterad bild av dagens insamlingsläge sedan Carlberg & Eldevall (2018).
- I vilken utsträckning svenska arkivinstitutioner använder sig av tekniska insamlingsmetoder och hur tillgängliga dessa är för ABM-verksamheter.
- Digitala hoarders, alltså digitala storsamlare, är ett ämne inom PDA – privatpersoners samlande kontra molntjänsters lagringsmöjligheter.

Källförteckning

Acker, A. & Kreisberg, A. "Social media data archives in an API-driven world". *Archival Science: International Journal on Recorded Information*. 20(2):105-123; Springer Netherlands, Springer Nature Journals.

Ahrne, G. & Svensson, P. (2013). *Handbok i kvalitativa metoder*. ISBN: 9789147140077. 1:3. Liber.

Assmann, A. (2016). "Minne som nyckelbegrepp inom kulturvetenskaperna". I J. Redin & H. Ruin (Red.), *Mellan minne och glömska: studier i det kulturella minnets förvandlingar* (s. 121-139). Daidalos.

Boström, T. (2017). "Mediedelen tynger Douglas Roos koncern: "En dålig affär"". *Breakit*. Hämtad från <https://www.breakit.se/artikel/8336/douglas-roos-borjar-trottna-pa-nyheter24-en-dalig-affar> [24 april 2024]

Cannelli, B. & Musso, M (2022). "Social media as part of personal digital archives: exploring users' practices and service providers' policies regarding the preservation of digital memories". *Archival Science* nr. 22 2022, s. 259–283. <https://doi.org/10.1007/s10502-021-09379-8>

Carlberg, L. & Eldevall, S. (2018). *SKA VI, KAN VI, FÅR VI? Sociala medier som röst och fenomen i svenska arkiv*. Hämtad från <https://lup.lub.lu.se/student-papers/search/publication/8944394> Lunds Universitet. [2024-01-08]

Computer Sweden, IDG (2018). "Community". *IT-ord*. Hämtad från <https://it-ord.idg.se/ord/community/> [2024-04-24]

Computer Sweden, IDG (2019). "Sociala nätverk". *IT-ord*. Hämtad från <https://it-ord.idg.se/ord/sociala-natverk/> [2024-04-04]

Computer Sweden, IDG (2018). "Virtuell gemenskap". *IT-ord*. Hämtad från <https://it-ord.idg.se/ord/virtuell-gemenskap/>. [2024-04-04]

Condrón, M. (2019). "Identifying Individual and Institutional Motivations in Personal Digital Archiving" *Preservation, Digital Technology & Culture*

(PDT&C), vol. 48, nr. 1, 2019, s. 28-37. <https://doi.org/10.1515/pdtc-2018-0032>
[2024-02-07](#)

Cook, T. (2013). "Evidence, memory, identity, and community: Four shifting archival paradigms", *Archival Science*, 13(2-3), s. 95–120. DOI: 10.1007/s10502-012-9180-7.

Croon, A. & Ågren, P-O (1998). "Fyra former av virtuella gemenskaper". *Human IT: tidskrift för studier av IT ur ett humanvetenskapligt perspektiv*. 2, 9-20. [2024-02-05]

Digital Preservation Coalition & Thomson, S. D. (2016). "Preserving Social Media". [Rapport]. ISSN: 2048-7916. DOI: <http://dx.doi.org/10.7207/twr16-01>.
Storbritannien: Charles Beagrie Ltd.

Digital PR. (2011). "Dayviews försöker att undvika Facebookdöden". *Deepedition AB*. Hämtad från <https://digitalpr.se/2011/05/02/dayviews-forsoker-att-undvika-facebookdoden/> [2024-03-29]

Eriksson, R. "IT-pionjär, digital övertygare och kräftälskare". [hemsida]. Hämtad från <https://rickard.Eriksson.vip/jag> [2024-02-27]

Geeraert, F. & Messens, F. (2022). "Country report: web and social media archiving in Belgium". *BESOCIAL*.

Gunnarsson, A. (2023). *Rätten till digitala folkminnen*. Lunds universitet.

Hillgren, J. (2010). "När LunarStorm var internet". *Hallands Nyheter*. Hämtad från <https://www.hn.se/nyheter/varberg/nar-LunarStorm-var-internet.1b53e74c-4d9c-4246-bb81-34eba5d50080> [2024-04-26]

Hockx-Yu, H. (2014). "Archiving Social Media in the Context of Non-print Legal Deposit", *IFLA WLIC Libraries, Citizens, Societies: Confluence for Knowledge in Lyon*. Hämtad från <http://library.ifla.org/999/1/107-hockxyu-en.pdf> [2024-05-31]

Internet Archive. "About". Hämtad från www.archive.org/about/ [2024-05-31]

Internetmuseum (2016). ”Rickard Eriksson och Ödman Harnemo – grundade LunarStorm och Skunk”. [intervjupodd]. Internetstiftelsen.

Internetmuseum (2017). ”Frans Lettenström – arkiverade den svenska webben” [intervjupodd]. Internetstiftelsen.

Internetmuseum. (2019). ”Från doldis till Internetstiftelsen med hela svenska folket”. *Internetstiftelsen*. Hämtad från <https://internetstiftelsen.se/internetstiftelsen-en-doldis-mitt-i-internetsverige/> [2024-01-04]

Internetmuseum (2015). ”Rickard Eriksson startade LunarStorm – ett av världens första sociala medier”. [videointervju]. *Internetstiftelsen*. Hämtad från <https://internetmuseum.se/utställningar/svenska-internetpionjärer/81234/> [2024-02-05]

Internetmuseum. (2016). ”Utställning: Sociala medier” [Onlineutställning]. *Internetstiftelsen*. Hämtad från <https://internetmuseum.se/utställningar/sociala-medier/bilddagboken/> [2024-02-05]

Institutet för språk och folkminnen (2023). ”Folkminnessamlingar”. Hämtad från <https://www.Isof.se/arkiv-och-insamling/arkivsamlingar/folkminnessamlingar> [2024-04-17]

Institutet för språk och folkminnen. ”Folkminnen”. Hämtad från <https://www.Isof.se/vart-uppdrag/expertomraden/folkminnen> [2024-04-17]

Jungselius, B. & Weilenmann, A. (2023). “Keeping Memories Alive: A Decennial Study of Social Media Reminiscing, Memories, and Nostalgia”. *Social Media + Society*, 9 (4) DOI: 10.1177/20563051231207850

Kozinets, R. V. (2021). *Netnography Unlimited: Understanding Technoculture using Qualitative Social Media Research*. [Bok]. Routledge.

Kozinets, R.V. (2010). *Netnography: Doing Ethnographic Research Online*. Sage Publications.

Lee, J. (2020). "Algorithmic Uses of Cybernetic Memory: Google Photos and a Genealogy of Algorithmically Generated "Memory"". *Social Media + Society*, 6(4). <https://doi.org/10.1177/2056305120978968> [2024-03-06]

Lindberg, A. (2016). "LunarStorm gör comeback". *Hallands Nyheter*. Hämtad från <https://www.hn.se/nyheter/varberg/LunarStorm-gor-comeback.5e938458-0c25-461b-be4c-cbd328858fa3> [2024-04-26]

Nora, P. (1989). "Mellan minne och historia: platsernas problem". I J. Redin & H. Ruin (Red.), *Mellan minne och glömska: studier i det kulturella minnets förvandlingar* (s. 77–110). Daidalos.

Osterberg, G. (2017). "Update on the Twitter Archive at the Library of Congress". [Bloggpost]. Twitter. Hämtad från <https://blogs.loc.gov/loc/2017/12/update-on-the-twitter-archive-at-the-library-of-congress-2/> [2024-03-01]

Pettersson, J.M. (2017), "Nyheter24 säljer klassiska Bilddagboken och Hamsterpaj – "Vi tar över sajten". *Breakit*. Hämtad från <https://www.breakit.se/artikel/8447/nyheter24-saljer-klassiska-bilddagboken-och-hamsterpaj-vi-tar-over-sajten> [2024-03-29]

Riksarkivet. "Föreskrifter och regler". Hämtad från <https://riksarkivet.se/foreskrifter-och-regler> [2023-12-19]

Rostgaard, M. & Bak, G. (2023). "The Nordic Model of Digital Archiving". *The Nordic Model of Digital Archiving*. Routledge. DOI/ISBN: 9781003325406

SFS 1990:792 *Arkivlag*.

SFS 1991:446 *Arkivförordning*.

Shiozaki, R. (2022). "People's perceptions on social media archiving by the National Library of Japan". *Journal of Information Science*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/01655515221108692>.

Skog, D. (2010). *Mjukvarumiljöer för gemenskap, en studie av nätgemenskap, teknik och kultur*. Umeå universitet. Hämtad från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-33642> [2024-04-09]

Skott, F. (2008). *Folkets minnen: traditionsinsamling i idé och praktik 1919-1964*. [Bok]. Institutet för språk och folkminnen i samarbete med Göteborgs universitet.

Stone, B. (2010). "Tweet Preservation". [Bloggpost]. Twitter. Hämtad från https://blog.twitter.com/en_us/a/2010/tweet-preservation [2024-03-01]

Storarr, T. (2014). "Archiving social media". [Bloggpost]. National Archives. Hämtad från <https://blog.nationalarchives.gov.uk/archiving-social-media/> [2024-03-01]

Svenska Akademien (2015). "Community". *Svenska Akademiens ordlista*. Hämtad från <https://svenska.se/saol/?id=0423977&pz=7> [2024-04-04]

Svenska Akademien (2021). "Community". *Svensk ordbok*. Hämtad från <https://svenska.se/so/?id=111997&pz=7> [2024-04-04]

Svenska datatermgruppen. "Community". *Svenska datatermgruppens termsamling*. Hämtad från <http://www.termado.com/DatatermSearch/?ss=community> [2024-04-04]

Svenska Akademien (2021). "Folkminnen". *Svensk Ordbok*. Hämtad från <https://svenska.se/tre/?sok=folkminne&pz=8> [2024-04-17]

Svenska Dagbladet (2011), "Facebook – Nätverksdödaren". Hämtad från <https://www.svd.se/a/9f63b4ee-068f-3762-a752-182ee8f2ddb2/facebook-natverksdodaren> [2024-03-29]

Sveriges Radio (2016), "LunarStormgrundare om nostalgisajt: "Häftig tribute"". Hämtad från <https://sverigesradio.se/artikel/6340982> [2024-04-26]

Södergård, P. (2007). *Virtuell Gemenskap: Ett informationsvetenskapligt perspektiv på ungdomars cyberkultur*. Åbo Akademis förlag.

VeckansAffärer. (2007). "Intervju med Billdagboken" [Video]. Youtube. Hämtad från <https://www.youtube.com/watch?v=RfnTORjtP5E> [2024-02-05]

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet.

Wass, F. (2013). "Så dödades de svenska communitysajterna". *Internetworld*. Hämtad från <https://internetworld.idg.se/2.22568/1.522673/sa-dodades-de-svenska-communitysajterna/sida/1/community-hajp> [2014-01-08]

Intervjuer och observationer

Dayviews (2024). "Startsida". Hämtad från www.dayviews.com. Dayviews. [2024-04-02]

Dayviews utveckling (2017). "Meddelande till användare" Dayviews. Hämtad från <http://dayviews.com/dv-utveckling/522180218/> [2024-04-24]

Dayviews utveckling (2017) "Glada nyheter – Dayviews lever vidare!". Dayviews. Hämtad från <http://dayviews.com/dv-utveckling/522344486/> [2024-04-24]

Dayviews utveckling (2017) "Nu kan du ladda ner bildtexter och kommentarer också!" Dayviews. Hämtad från <http://dayviews.com/dv-utveckling/522182537/> [2024-04-24].

Grupp till LunarStorms minne. [Facebookgrupp]. Hämtad från www.facebook.com [2024-04-26]

Jansson, E. [Intervju]. 27 mars 2024.

Johansson, J. Richardsson, N. Ödman, A. [Intervju] 3 maj 2024.

Jonasson, M. [Intervju]. Internetstiftelsen 4 mars 2024.

Skott, F. [Intervju]. Institutet för språk och folkminnen. 2 januari 2024 samt 17 maj 2024.

Stajlplejs Nostalgi (2024). "Startsida". Hämtad från www.stajlplejs.se [2024-04-27]

Vi som var unga på 00-talet. (Facebookgrupp). Hämtad från www.facebook.com [2024-05-25]